

Hva er lokal, sosial bærekraft?

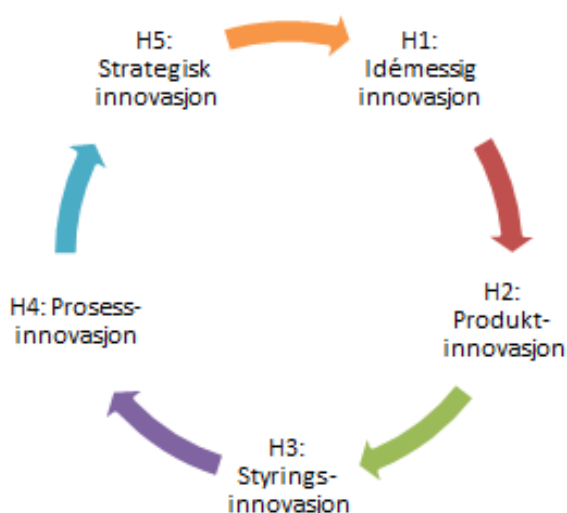
Erfaringer fra Stavanger

Hege Hofstad, Konstantinos Mouratidis, Christel Dahl, Stine Busborg Sagen, Hilde Hatleskog Zeiner
NIBR-kortnotat 2022:1 ISSN 2703-8831 (Online)

Innovasjonsprosjektet SOSLOKAL søker å utvikle sosial bærekraft som en kjerneverdi og referansepunkt for lokalsamfunnsutvikling gjennom et tett samarbeid mellom partnerne Kristiansand, Fredrikstad og Stavanger kommuner, By- og regionforskningsinstituttet NIBR, OsloMet, Norges miljø- og biovitenskapelige universitet (NMBU) og Sunne Kommuner – WHO's norske nettverk. Utgangspunktet for prosjektet er et erkjent behov for ny kunnskap om hva sosial bærekraft betyr i en lokal, norsk kontekst. Dette notatet oppsummerer erfaringene etter gjennomføring av prosjektets hovedaktiviteter i Stavanger (våren 2022). De samme hovedaktivitetene er gjennomført i Kristiansand (høsten 2021) og skal gjennomføres i Fredrikstad høsten 2022. Notatet gir derfor verdifull kunnskap til disse tre kommunene, men har også generell relevans for andre kommuner som ønsker et sterkere fokus på sosial bærekraft i sine lokalsamfunn. Prosjektet er finansiert av Norges Forskningsråd.

Figur 1 viser prosjektets fem innovasjoner og illustrerer hvordan de bygger på hverandre. Målet med disse innovasjonene er å utforske og teste ut virkemidler som 1) kan gi en dypere forståelse og operasjonalisering av sosial bærekraft som mål for lokalsamfunnsutviklingen og 2) kan styrke lokalsamfunnenes sosiale bærekraft ved at de bidrar til at deres stemme kommer tydeligere fram i stedsutviklingen. Hver innovasjon utgjør en hovedaktivitet i prosjektet.

Figur 1: SOSLOKALS hovedaktiviteter og innovasjoner

Innovasjonene

- 1. Idemessig innovasjon:** Gjennomføre én bred og én spissa litteraturstudie som etablerer et kunnskapsgrunnlag de andre innovasjonene kan ta utgangspunkt i.
- 2. Produktinnovasjon:** Uttesting av "steds-kompasset", et verktøy som illustrerer og kommuniserer sosial bærekraft på en lettfattelig og geografisk forankret måte.
- 3. Styringsinnovasjon:** Uttesting av bylab som arena for felles ideutvikling og involvering av lokalsamfunnsaktører i stedsutviklingen.
- 4. Prosessinnovasjon:** Arrangering av politiske verksted som eksperimenterer med ulike former for saksframlegg for å skape en ny og bedre kobling mellom kunnskap om

sosial bærekraft og politiske beslutninger.

- 5. Strategisk innovasjon:** Utvikling av en lokalt tilpasset forståelse av lokal sosial bærekraft.

Erfaringsnotatet starter med å oppsummere hovedfunnene fra den idémessige innovasjonen, som la grunnlag for gjennomføringen både i Kristiansand og Stavanger. Deretter oppsummeres Kristiansands erfaringer med innovasjon 2-4 før resultatene av innovasjon 2-4 i Stavanger presenteres. Erfaringsnotatet avslutter med en oppsummering av den strategiske innovasjonen basert på resultatene fra Stavanger, samt anbefalinger til Stavangers videre arbeid med sosial bærekraft.

Idemessig innovasjon: Forståelsen av sosial bærekraft i forskningslitteraturen

Som et utgangspunkt for utvikling av ny kunnskap om sosialt bærekraftige lokalsamfunn, startet SOSLOKAL med å gjennomføre to litteraturstudier. Én som tok for seg forståelsen av sosial bærekraft som begrep, og én som relaterte sosial bærekraft til en lokalsamfunnskontekst. Hovedkonklusjonene fra disse studiene presenteres under. Om en ønsker mer utfyllende informasjon, vil man finne en bred gjennomgang av problemstillinger, metode og funn i egne rapporter (Hofstad 2021; Zeiner 2022; Hofstad og Bergsli 2017).

Begrepet sosialt bærekraft – en litteraturstudie

Sosial bærekraft behandles sjelden som et selvstendig element i bærekraftbegrepet (Colantonio et al. 2009), og er også den minst utviklede av de tre bærekraftdimensjonene (Dempsey et al. 2011). Videre er begrepsutviklingen fragmentert. I stedet for en felles definisjon, er det utviklet en rekke fag- eller sektorspesifikke definisjoner. Formålet med denne brede litteraturstudien er derfor å legge grunnlaget for en definisjon av sosial bærekraft som er gyldig på tvers av sektorer eller fagfelt.

Hovedfunn

Den brede litteraturstudien er en sammenstilling av to søk som dekker periodene 1990-2017 og 2017-2020. Gjennomgangen av 30 årganger med forskningslitteratur om sosial bærekraft viser at begrepet for alvor er blitt tatt i bruk de siste årene. Faktisk er det produsert flere artikler om temaet i perioden 2017-2020 enn i perioden 1990-2017. I alt har vi identifisert 1608 artikler som omhandler sosial bærekraft i perioden 1990-2020, hvorav 773 ble publisert før 2017 og 836 mellom 2017 og 2020. Kun et fåtall av disse handler om sosial bærekraft som begrep.

I over halvparten av artiklene knyttes sosial bærekraft til diskusjoner om sivilsamfunn og offentlig politikk. Verdier som løftes fram er tilfredstillende grunnleggende behov, helse og velvære, utdanning, infrastruktur, inkludering og rettferdighet, planlegging og politisk deltakelse.

Sosial bærekraft er også et stadig viktigere begrep i forskningslitteraturen om næringsliv, produksjon og forbruk. I denne kategorien finner vi studier knyttet til bestemte næringer, som for eksempel tekstilindustrien, transport og turisme, men også studier av globale forsyningskjeder og bedrifters sosiale ansvar.

Vi har identifisert ytterligere tre kategorier i vårt datamateriale, nemlig litteratur om sosial bærekraft i primærnæringene, litteratur som vurderer sosial bærekraft som følge av klimaendringer, og litteratur som behandler sosial bærekraft som begrep.

Litteraturen om sosial bærekraft som begrep er fragmentert. Innsatsen er rettet mot å gi begrepet mening innenfor bestemte disipliner eller kontekster, som prosjekter, fysiske omgivelser, nabolag eller byer. Eller mot spesifikke elementer i bærekraftbegrepet, som sosial rettferdighet, helse og velvære, sosial infrastruktur, sosial kapital, lokalsamfunnsbygging eller deltakelse. Vårt inntrykk er likevel at diskursen er mindre kaotisk og konfliktfylt enn hva de enkelte bidragene gir inntrykk av.

Litteraturstudien viser at fem elementer går igjen i beskrivelsen av sosial bærekraft: Grunnleggende behov, sosial infrastruktur og sosiale tjenester, sosial kapital og sosialt samhold, rettferdig fordeling, og deltakelse. Den største forskjellen mellom bidragene ligger i hvordan de ulike elementene vektlegges. Mens systemteori legger stor vekt på systemets evne til å opprettholde seg selv, enten gjennom å bevare likevekt eller gjennom å finne en ny likevekt, er normativ teori mer opptatt av prinsipper for rettferdig fordeling. Selv om det er variasjon i hvordan de ulike bidragene definerer og vektet de ulike elementene i sosial bærekraftbegrepet, ser vi en utvikling over tid hvor ulike tilnærminger nærmer seg hverandre.

Samtidig er begrepet sosial bærekraft en sammenstilling av flere elementer som hver for seg er omfattende, og ofte også omstridte eller tvetydige. Sosial rettferdighet, rettferdig fordeling, demokratisk deltakelse, og sosial kapital representerer store, omstridte og omdiskuterte tradisjoner innenfor politisk teori. Selv om sosial bærekraftlitteraturen, gjennom sin kobling til de øvrige bærekraftbegrepene, kan bidra til å spisse disse debattene noe, er det fremdeles et stort rom for ulike tolkninger. På tross av at forståelsen og bruken av begrepet sosial bærekraft har blitt mer enhetlig over tid, er det fremdeles et stykke igjen før det kan gi en tydelig retning til diskusjoner om demokrati, deltakelse, sosial rettferdighet med videre.

På bakgrunn av vår litteraturgjennomgang vil vi særlig rette oppmerksomhet mot to aspekter ved sosial bærekraft som kan og bør utvikles videre. Det første gjelder betydningen av å tilpasse begrepet til ulike kontekster og politiske nivå. Sosial bærekraft bør gis mening og operasjonaliseres på alle nivå i samfunnet fra det globale, via ned nasjonale og til det lokale. Det andre gjelder hvordan man kan sikre like muligheter til deltakelse. Det er gjennom deltakelse i kollektive beslutninger at den enkelte får mulighet til å være med å bestemme hvordan sosial bærekraft skal operasjonaliseres i en konkret kontekst. Dette er særlig viktig all den tid de ulike elementene i sosial bærekraft ikke bare er åpne for ulike tolkninger, men også kan stå i motstrid til hverandre.

Sosialt bærekraftige lokalsamfunn, en spissa litteraturstudie

Den andre litteraturstudien er motivert av et behov for å bringe til veie ny kunnskap om hva sosial bærekraft betyr i en lokal, norsk kontekst. Fokus er på *sammenhengen* mellom sosial bærekraft på den ene siden og den fysiske-materielle lokalsamfunnskonteksten på den andre. Studien konsentrerer seg derfor utelukkende om forskningsbidrag som eksplisitt kobler disse to elementene. Målet er å få innsikt i hvor forskningsfronten ligger, hvilke kunnskapshull som eksisterer og konkrete behov i lokal stedsutvikling og planlegging.

Hovedfunn

De analyserte forskningsarbeidene åpner opp og beskriver elementer som bør være tilstede i et sosialt bærekraftig lokalsamfunn. Flere bidrag opererer med en grov todeling når lokal sosial bærekraft utforskes. Den første dimensjonen, *sosial rettferdighet*, understreker viktigheten av å gi befolkningen lik og rettferdig tilgang til tjenester og muligheter i lokalsamfunnet. Den andre dimensjonen, som vi har valgt å kalle *det sosialt robuste*, løfter fram sosiale og fysiske faktorer som er viktige for å skape sosialt fungerende og levedyktige lokalsamfunn. Tabell 1 oppsummerer de viktigste kategoriene under hver av disse dimensjonene.

Tabell 1: Dimensjoner og kategorier ved sosialt bærekraftige lokalsamfunn

Dimensjoner	Kategorier
Lik og rettferdig tilgang til	Goder og (fravær av) byrder
<i>Sosial infrastruktur</i>	<i>bolig, nærmiljøsentra, skoler, barnehager, arbeidsplasser etc</i>
<i>Fysisk infrastruktur & transport</i>	<i>kollektivtransport, sykkelruter, gå-vennlige områder</i>
<i>Offentlige rom</i>	<i>åpne plasser, parker og friluftsområder</i>
<i>Nærmiljøkvalitet</i>	<i>Helse, livskvalitet, sjenerende virksomhet: støy, forurensning av luft, vann og jord</i>
<i>Politisk deltakelse</i>	<i>politiske valg og politiske prosesser</i>
Sosialt robuste lokalsamfunn	Funksjon
<i>Sosial interaksjon/sosiale nettverk</i>	<i>bygger relasjoner mellom innbyggerne</i>
<i>Stabilitet</i>	<i>skaper aktivitet og deltakelse</i>
<i>Trygghet og sikkerhet</i>	<i>balanse mellom inn- og utflytting</i>
<i>Stolthet og stedstilhørighet</i>	<i>skaper normer, identitet, «rett til å høre til»</i>

Elementene som løftes fram som del av sosial rettferdighet har både et fysisk avtrykk og et sosialt innhold i lokalsamfunnet, som sosial infrastruktur, nærmiljøkvaliteter og politisk deltakelse. De representerer viktige kvaliteter i folks liv og likeledes et tap om de ikke er til stede (Opp 2017). En sosialt rettferdig tilgang til slike kvaliteter handler ikke om resultatlikhet, men om en lik mulighet til å tilegne seg goder og unngå byrder (Opp 2017:295). Å sørge for en rettferdig tilgjengelighet handler ikke kun om hva som er moralsk riktig, men også om at sosial ulikhet har negative implikasjoner på samfunnsnivå, som økonomisk underprestering, økt behov for helse- og sosiale tjenester, samt økt kriminalitet.

Når vi beveger oss fra sosial rettferdighet til det sosialt robuste, går vi samtidig fra relasjonen mellom individer og deres omgivelser til relasjonen mellom individer. Dette «sosiale limet» løfter fram de kollektive kvalitetene det sosiale livet i lokalsamfunnet bygger på. Dersom et lokalsamfunn skårer positivt på elementene som løftes fram i tabell 1 har det evne til å opprettholde

Og reproducere seg selv på et akseptabelt funksjonsnivå (Dempsey et. Al 2011:293). Slike kollektive, sosiale kvaliteter ved lokalsamfunnet er imidlertid vanskelig å fange gjennom ordinære former for kunnskapsinnhenting i styring og planlegging (Opp 2017:299). Det handler om en følelse av å høre til, bli hørt, kunne delta i nærmiljøet og å oppleve at man har nære relasjoner til andre i lokalsamfunnet.

Noe av attraktiviteten til begrepet bærekraft ligger i hvor åpent det er for fortolkning. Ulike verdier og interesser kan finne sin plass innenfor begrepet (Campbell 2016). Samtidig gjør denne åpenheten at begrepet rommer verdier og interesser som potensielt er motstridende, og at forståelsen av begrepet er i stadig bevegelse fordi det påvirkes av endrede perspektiver og verdier i samfunnet. Sosial bærekraft har altså en iboende subjektivitet i seg – hva en legger i sosial bærekraft kan variere fra person til person og fra kultur til kultur (Kohon 2018). Dermed blir det vanskelig å sette nivået eller grensen for hva som anses som sosialt bærekraftig.

Flere av artiklene i litteraturstudien ser nærmere på møtet mellom ulike sosial bærekraft-hensyn og -verdier innenfor rammen av stedsutviklings- og planprosesser. Spørsmålene de tar opp speiler vurderinger og avveinger norske kommuner står i når de driver lokalsamfunnsutvikling av ulikt slag.

Er kompakt byutvikling sosialt bærekraftig?

Særlig interessant for vårt formål er fire nordiske artikler som ser på sammenhengen mellom fortetting og ulike mål på sosial bærekraft (Ala-Mantila et al 2017, Mouratidis 2018a, 2018b, 2019, Kyttä et al 2016). Utgangspunktet for artiklene er internasjonale studier som finner et «kompakt-by paradoks»: kompakt byutvikling fremmer miljømessig bærekraft, men reduserer folks livskvalitet (Mouratidis 2018a:2409). Spørsmålet er om dette gjelder også i nordiske byer og tettsteder. Mer spesifikt er det interessant å finne ut hvilke kvaliteter som bør integreres i fortettingen for å øke folks livskvalitet. Likeledes er det interessant å undersøke om fortetting i seg selv bidrar med kvaliteter som folk verdsetter.

Interessant nok finner studiene at folk som bor i kompakte, urbane nabolag generelt er mer fornøyd med nabolaget sitt enn de er i mer spredte områder (Mouratidis 2018b, 2019; Ala-Matila et al 2017; Kyttä et al 2016). Unntaket er barnefamilier, hvor tilfredsheten er like stor i spredtbygde områder som i kompakte områder.

Folk verdsetter tilgjengeligheten til ulike tjenester og tilbud i fortattede områder. Spesielt er tilgjengeligheten til matbutikker, restauranter og barer viktige for folks trivsel. Samtidig finner studiene at graden av opplevd trygghet i tettbygde nabolag har en sterk betydning for folks trivsel og livskvalitet. Kvaliteter som styrker folks trygghet bør dermed vies oppmerksomhet når områder utvikles og utformes. Her skårer spredte områder høyere enn kompakte (Mouratidis 2018a). Tilgang til friluftsområder og fravær av støy og forsøpling er også viktig. Her skiller nordiske nabolag seg positivt fra amerikanske og engelske.

Forskerne konkluderer med at kompakte nabolag som har gode og tilgjengelige tjenester og tilbud, grønne områder og ikke oppleves utrygge eller er utsatt for støy, trafikk og forsøpling, ikke bare er miljømessig bærekraftige, men også sosialt bærekraftige. Kyttä et al 2016:52 sier det slik:

... an optimal level of urban density can be found where access to services and facilities can be guaranteed without overwhelming urban problems such as pollution and traffic congestion (...) Possible measures can include investments in accessibility by walking and cycling as well as a careful consideration of those services that best facilitate smooth everyday life.

Nettopp denne kombinasjonen av miljømessige og sosiale kvaliteter gjør at bærekraftige nabolag samtidig er attraktive nabolag – de gir tilgjengelighet til en masse ulike goder; grønne områder, sosiale møteplasser, fornybare energiløsninger, nyskapende og menneskevennlig arkitektur. Dermed utfordres folks økonomiske bærekraft – folk er villige til å betale en dyr pris for å skaffe seg en bolig i slike områder. Resultatet er gentrifisering over tid. De velstående utgjør en stadig større del av befolkningen i sentrumsområder. For å ivareta hensynet til sosial rettferdighet er man avhengig av å utvikle nye boligmodeller som er i stand til å sikre tilgjengelighet til å bo i slike områder også for de med midlere eller lave inntekter. Flere norske kommuner har erkjent dette behovet og prøver ut slike modeller i praksis.

Innebygde spenninger – sosial rettferdighet vs. sosial robusthet

En kjerneutfordring for sosialt bærekraftig lokalsamfunnsutvikling er å løse motsetningen som ofte eksisterer mellom de to grunnpillarene i sosial bærekraft– mellom sosial rettferdighet på den ene siden og lokalsamfunnets levedyktighet, robustheten, på den andre. Tiltak for økt sosial rettferdighet innebærer en endring i det bestående. Dermed utfordres lokalsamfunnets eksisterende tradisjoner, praksiser og verdier som gir grunnlag for stolthet, stabilitet, trygghet og deltakelse (Trudeau 2018:602; Vallance et al 2011). Et første skritt for å håndtere slike konflikter er å ha god kjennskap til det aktuelle lokalsamfunnet. Videre er det viktig å ha et bevisst forhold til hva de verdiene en ønsker å fremme representerer av kvaliteter, men også hvordan disse kvalitetene kan støte an mot andre verdier i lokalsamfunnet. Et første sted å starte er å løfte fram interesse-motsetningene snarere enn å ignorere dem.

Denne spenningen mellom å verne om det bestående på den ene siden og reformere og endre lokalsamfunnet på den andre, peker på et vedvarende dilemma i planlegging og stedsutvikling (Dassen et al 2013). Hvordan utvikle og legge til grunn visjoner om god samfunnsutvikling samtidig som man har en åpenhet for nye ideer og pragmatiske løsninger når ideene operasjonaliseres? Utfordringen ligger i å holde fast ved viktige prinsipper samtidig som man er åpen for nye impulser.

Paradoksalt nok kan idealet om sosial bærekraft som et progressivt ønske om en ny kurs i seg selv bli en tvangstrøye og stenge for nye ideer. En åpen tilnærming hvor en ikke har forutinntatte oppfatninger og antakelser om hva avvikende grupper mener eller ønsker, men hvor en snarere aktivt involverer folk med et mangfold av verdier, livsformer og interesser er et sted å starte (Kohon 2018:20).

Oppsummering: Litteraturstudienes bidrag

Den brede litteraturstudien understreker viktigheten av å bygge en deltakende, kontekstuell forståelse av sosial bærekraft både faglig og sosialt. Hvilke deler av begrepet som er relevant vil variere avhengig av stedets karakter og fra person til person.

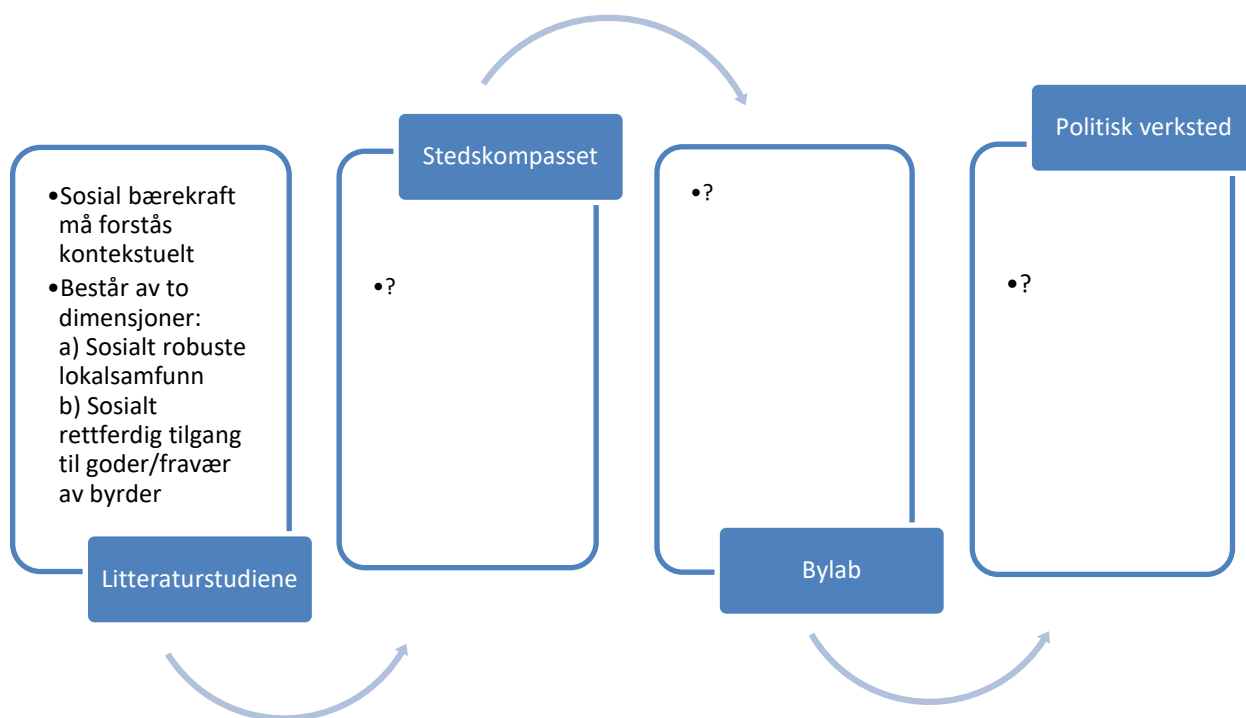
Den andre, spissa litteraturstudien kobler hensynet til sosial bærekraft med den fysisk-materielle lokalsamfunns-konteksten og utdyper hvilke hensyn et sosialt bærekraftig lokalsamfunn bør ivareta gjennom to hoveddimensjoner.

Sosialt rettferdig tilgjengelighet til et sett ulike goder og kvaliteter, samt fravær av sjenerende virksomheter og elementer, utgjør den ene hoveddimensjonen.

Den andre dimensjonen den spissa litteraturstudien løfter fram er betydningen av å skape lokalsamfunn som er sosialt robuste. Her løftes særlig kollektive aspekter fram – de relasjonene og aktivitetene som går ut over individuelle vennskap og skaper en levedyktighet og robusthet i samfunnet.

Figur 2 oppsummerer litteraturstudienes bidrag til forståelsen av lokal sosial bærekraft. Litteraturstudiene gir en forståelsesramme som de praktiske innovasjonene i Kristiansand og Stavanger tok utgangspunkt i. Lærdommene fra deres praktiske innovasjoner spiller siden tilbake og bidrar ideelt sett til strategisk innovasjon ved å nyansere og utvikle kunnskapen om sosial bærekraft.

Figur 2: Forståelsen av lokal sosial bærekraft: Innovasjon 1

BAKGRUNN: ERFARINGER FRA KRISTIANSAND

Gjennomføringen av innovasjonene i Stavanger bygger videre på erfaringer fra Kristiansand. Før vi dykker ned i den praktiske gjennomføringen i Stavanger, er det derfor nyttig å rekapitulere disse erfaringene.

En viktig, overordnet erfaring fra organiseringen og gjennomføringen av SOSLOKALS innovasjoner i Kristiansand er behovet for å arbeide fram *en infrastruktur for sosial bærekraft internt og eksternt*. Målet om sosialt bærekraftig lokalsamfunnsutvikling er avhengig av at kommunen inntar en bredere samfunnsutviklingsrolle hvor det skapes synergier på tvers av kommunens aktiviteter, og hvor innsatser koordineres og ressurser brukes mer effektivt gjennom utvikling av mer sømløse prosesser. Slike strukturelle endringer er ikke bare aktuelle på tvers av kommunens enheter internt, men også eksternt mellom kommunen, sivilsamfunnet og næringslivet. Hvordan en slik infrastruktur bør se ut og hva innholdet i en bredere samfunnsutviklingsrolle skal være må defineres og utvikles nærmere. Sentrale spørsmål i denne utforskningen er:

- *Utvikling av en intern infrastruktur:* Hvordan skal de ulike delene av kommunen arbeide sammen? Kan en bruke ressursene på en mer effektiv måte? Kan kultur og innbyggerdialog involveres i medvirkningsprosesser knyttet til planlegging? Kan planleggingsprosesser knyttes sterkere opp mot medvirkningsprosesser som kultur og innbyggerdialog gjennomfører?
- *Utvikling av en ekstern infrastruktur:* hvordan vil en infrastruktur for en «samhandlende kommune» se ut? Hvordan fordele ansvar mellom offentlig og privat, hvilke arenaer skal etableres og hva skal de handle om, hvor permanente skal de være?

Disse spørsmålene er relevante også for andre sektorovergrepene og komplekse spørsmål som klimaomstilling og stedsutvikling hvor det er behov for en bredere, mer helhetlig tilnærming til samfunnsutvikling.

En viktig praktisk lærdom fra Kristiansand er at alle SOSLOKALS innovasjoner har svakheter. Stedskompasset og bylab har utfordringer knyttet til representativitet, og det politiske verkstedet preges av at det er vanskelig å etablere et rom for kunnskapsformidling uten at deltakerne inntar vante posisjoner. Noe av styrken til SOSLOKALS innovasjoner ligger dermed i at de er flere. Alt avhenger ikke av et bestemt verktøy. Hvert verktøy bidrar med nye lag av forståelse. Hvert steg i sirkelen har bidratt med ny og dypere innsikt. En erfaring fra Kristiansand er derfor at det å benytte flere kilder til informasjon og kunnskap er verdifullt.

Følgende lærdommer fra Kristiansands uttesting av innovasjonene dannet utgangspunktet for gjennomføringen i Stavanger:

Stedskompasset:

- Hvordan sikre en god representasjon av lokalbefolkningen når fokusgruppene i stedskompasset rekrutteres?
- Skal modellen med både en survey og fokusgrupper gjentas? Eller skal man teste ut "vandrende" gjennomføring av stedskompasset ved at representanter beveger seg rundt i lokalsamfunnet mens de fyller det ut?

Bylabene:

- Hvilke kanaler for rekruttering bør benyttes for bylabene?
- Hvem kan være gode «rekrutteringsagenter» fra kommunen (planleggere, rådgivere i innbyggerdialog, prosjektansatte med kjennskap til aktuell bydel, lokale; Velforeninger, lokal butikkeier, mm.)
- Bør en annen samskapingsform enn kafédiallog testes ut?

Politisk verksted:

- Bedre tid til innføring i prosjekt og saksframlegg bør vurderes
- Bør vi bruke mer tid på å forklare hva sosial bærekraft er?
- Bør det brukes mer tid på å kontekstualisere det konkrete caset, for eksempel gjennom å sammenligne det med andre bydeler?
- Bør en annen kommunikasjonsform enn film forsøkes for å formidle innspillene fra bylabene?

SOSLOKAL I STAVANGER

Innovasjonene i Stavanger ble knyttet opp mot en pågående planprosess i Kvernevik. Området er en del av Madla og Kvernevik bydel og består av 3 levekårssoner med en samlet befolkning på ca. 5000 personer. I ungdomsundersøkelsen fra 2019 skiller Kvernevik seg ut på enkelte områder. Blant annet oppgir kun 42% i Kvernevik mot 52% i Stavanger for øvrig at familien har god økonomi hele tiden. 52% av barna i Kvernevik mot 65% i Stavanger sier at de er med på faste fritidsaktiviteter.

I desember 2019 vedtok kommunestyret et levekårsløft i Kvernevik med oppstart 2022. I forkant av levekårsløftet er det bestilt en innsamling av innsiktsarbeid med formål om å vise utfordringer knyttet til levekår og folkehelse i Kvernevik. I den forbindelse var det naturlig at SOSLOKAL ble en del av dette innsiktsarbeidet.

Produktinnovasjon: Uttesting av Stedskompasset

Innovasjonen tester ut hvorvidt stedskompasset (Figur 3) gir en annen og dypere innsikt i beboernes opplevelse av eget fysiske og sosiale lokalmiljø, og om det bidrar til ny og mer nyansert innsikt i nøkkelaspekter ved sosialt bærekraftige lokalsamfunn. Stedskompasset gir grunnlag for å hente inn disse dataene på ulike måter.

Inspirert av erfaringene fra Kristiansand, vurderte vi for det første å teste ut stedskompasset i to ulike lokaliteter. Tanken var at et komparativt element ville gi dypere innsikt i det spesifikke ved nettopp Kvernevik og bidra til et rikere beslutningsgrunnlag i det politiske verkstedet (innovasjon 4). For det andre ble det vurdert å anvende stedskompasset som et verktøy for dialogbasert vandring i lokalsamfunnet for å se om det ville gi en annen type innsikt enn fokusgruppene gjennomført i Kristiansand. Imidlertid konkluderte kommunen med at det ville bli for omfattende gitt tiden som var tilgjengelig å teste ut stedskompasset to steder. I tillegg ble det utfordrende å tenke seg til hvor uttestingen av et tilleggsområde ville gi en nyttig sammenligningsverdi. Å anvende stedskompasset som et verktøy for dialogbasert vandring i lokalsamfunnet ble for lik i metodeformen til et annet prosjekt som var testet ut i Kvernevik 6 måneder tidligere, som kunne forsterket mulig medvirkningstrøtthet.

Uttestingen av Stedskompasset bestod dermed i å etablere et kvantitativt og kvalitativt datagrunnlag slik som i Kristiansand:

- 1) En spørreskjemaundersøkelse til Kverneviks innbyggere
- 2) Fokusgruppe-intervjuer med erfaringsmessig «stille stemmer» i lokalsamfunnet

Både i spørreundersøkelsen og fokusgruppene utgjorde stedskompassets 14 temaer stammen i spørsmålene.

Selve spørsmålsstillingen ble imidlertid revidert for å fremme klart språk (spørreundersøkelsen), være tilpasset den aktuelle situasjonen (spørreundersøkelsen) og den enkelte gruppe i Kvernevik (fokusgruppene).

Erfaringen fra Kristiansand om at rekrutteringen av deltakere er en akilleshæl i uttestingen av stedskompasset, bidro til at gjennomføringen i Kvernevik hadde ekstra fokus på å finne gode kanaler for rekruttering.

For å spre undersøkelsen raskest mulig og med høy treffsikkerhet, ble Stavangers etat for bymiljø sin SMS-tjeneste brukt til å formidle undersøkelsen. Til vanlig blir denne brukt til å varsle om vannstans og veiarbeid osv. Kommunen har ikke fått noen negative tilbakemeldinger fra Kvernevik-befolkningen på denne framgangsmåten. Snarere satt innbyggerne pris på å bli kontaktet direkte av kommunen.

Parallelt ble innbyggere rekruttert til fokusgruppene gjennom frivilligsentralen i kommunedelen, idrettslaget, kirken og sanitetsforeningen. De ble fulgt opp tett med SMS fra en deltaker i SOSLOKALs prosjektgruppe som jobber på frivillighetssentralen. Basert på erfaringene fra Kristiansand og lokal kunnskap, ble de stille stemmene identifisert som:

- Barn, repr. av elevrådet på ungdomsskolen
- Unge voksne 18-25 år
- Barnefamilier med innvandrere bakgrunn
- Menn, disse ble rekruttert via de andre representantene til fokusgruppene
- Eldre, gjennom saniteten, kirken og frivillighetssentralen

Det var 100% tilslutning på disse henvendelsene. Under fokusgruppeintervjuene ble kart brukt til å tegne og beskrive steder deltakerne liker/ikke liker.

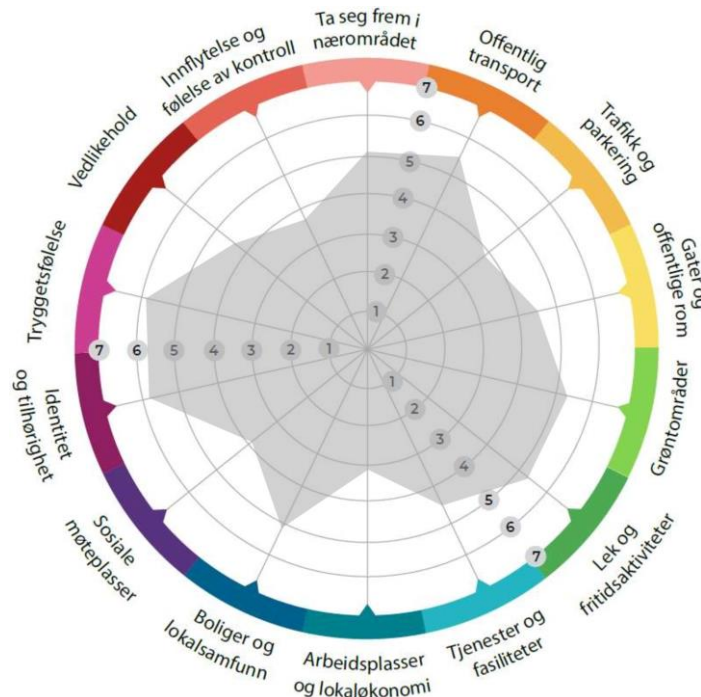
3315 innbyggere i Kvernevik mottok spørreundersøkelsen via den kommunale SMS løsningen. 1053 respondenter besvarte undersøkelsen, noe som er en meget bra svarprosent (32%) og taler for at rekrutteringsmetoden var svært vellykket.

Den demografiske sammensetningen av respondentene i spørreundersøkelsen speiler sammensetningen av befolkningen i Stavanger generelt, med flest respondenter mellom 31-75 år. Men ser vi på landbakgrunnen til aldersgruppen 15-17 år, hvor det er mest grunn til å forvente størst innslag av utenlandsk landbakgrunn, viser dataene at 86 % av dem er født i Norge. I tillegg har 60 % av respondentene foreldre som begge er født i Norge. Dette er lavere enn gjennomsnittet i Stavanger, og som forventet i Kvernevik. I tillegg kommer dem hvor kun en av foreldrene er født i Norge. De fanges ikke opp av undersøkelsen.

Respondentenes utdanningsnivå tilsvarer sammensetningen for Stavanger generelt (SSB 2021). Vi har kun levekårsstatistikk på kommunedelnivå, som i Kverneviks tilfelle også inkluderer Madla.

Vi har dermed ikke statistikk som viser innbyggerne i Kverneviks utdanningsnivå (Stavanger kommune 2019). Men det er grunn til å tro at innbyggere med utdanning ut over videregående skole er overrepresentert i undersøkelsen.

Figur 3: Kverneviks stedskompass

Stedskompasset for Kvernevik viser at befolkningen generelt er godt fornøyd. På spørsmålet «alt i alt, hvor fornøyd er du med Kvernevik?» vurderer respondentene området til rett i underkant av seks på en skala fra 1-7. Dette inntrykket forsterkes av at befolkningens vurdering av egen framtidige botid i Kvernevik. Hele 43 prosent ser for seg at de skal bo i Kvernevik resten av livet, og 25 prosent ønsker å bli boende i mer enn 10 år. Det betyr altså at 68 prosent av befolkningen har en svært lang tidshorison på egen botid i Kvernevik. Kun 11 prosent planlegger å bo i Kvernevik i tre år eller mindre.

Stedskompasset gir innsikt i hvilke kvaliteter som kan forklare folks trivsel. Vi ser over at det elementet som rangeres høyest er trygghet. Går en inn på svarene til de ulike aldersgruppene, rangeres dette høyest av samtlige grupper. Identitet og tilhørighet får også høy skår, og høyere skår jo eldre du er. Her blir respondentene bedt om å rangere Kvernevik etter utsagnet: «Kvernevik er et godt sted, og jeg føler at jeg hører hjemme her.» I snitt skårer respondentene Kvernevik til 5,7 her. Det tredje elementet som kan forklare folks trivsel er offentlig transport, som rangeres høyt særlig av de som trolig bruker dette tilbudet hyppigst – de yngste og eldste respondentene (15-17 og 61-75+).

Spørreundersøkelsen har et åpent spørsmål som sammen med fokusgruppene bidrar til å nyansere og gi dypere forståelse for hvilke kvaliteter befolkningen setter pris på.

Følgende sitater illustrerer respondentenes utdypning av hva de trives med i Kvernevik (åpent spørsmål):

«Et fantastisk sted å vokse opp. Barn kan være barn og vokse opp uten fordommer i lag med livslange venner ifra alle land og kulturer, slik som jeg har gjort».

«Fin natur! Jeg liker veldig godt turmulighetene her, langs sjøen. Og trafikksikkerheten er god, med mye gangstier(...) Man kan komme seg langt uten å måtte krysse farlige veier».

Sitatene løfter fram de fire hyppigst forekommende temaene:

- Naturen (sjøen, frisk luft, grøntområder, båt, fisking, friområder, utsikt)
- Turområder (turmuligheter, turstier)
- Gode naboer (hyggelige folk, venner i området, tilhørighet, samhold)
- Skoler og barnehager (nærhet til skoler, fine og trygge skoleveier, skoletilbudet, bra skoler)

Flere kommer inn på at Kverneviks fysiske utforming gir en god ramme. Alt ligger innenfor en ring som oppleves trygg, tilgjengelig, kompakt, rik på grønne områder og med hyggelige mennesker og et godt skole- og barnehagetilbud.

Ser vi i andre enden av skalaen, er det særlig fire områder som skiller seg negativt ut i stedskompassets spørre-undersøkelse: «arbeidsplasser og lokaløkonomi», «innflytelse og følelse av kontroll», «reise miljøvennlig (trafikk og parkering)» og «sosiale møteplasser». Alle får en skår på 3-tallet. Når resultatene for disse dimensjonene deles inn etter ulike sosiodemografiske bakgrunnsvariabler finner vi igjen det samme mønsteret som for de dimensjonene med høyest skår: Norskfødte og de med høyest utdanning rangerer disse områdene lavere enn utenlandsfødte og de med lav utdanning. Forskjellene er ikke alltid store, men de er der. Grunnen til at det er slik kan være mange og komplekse.

Et spørsmål som vil være spennende å utforske videre, er hva de ulike gruppene sammenlikner med når de rangerer? Hva ser de Kvernevik i forhold til? Et annet er om Kverneviks sammensetning av fysiske og sosiale kvaliteter passer noen grupper bedre enn andre?

Når det gjelder alder, brytes mønsteret med at eldre stort sett er mer tilfreds med området for to av variablene. De aller eldste (75+) gir lavest skår sammenliknet med de andre på «Reise miljøvennlig (trafikk og parkering)» og «sosiale møteplasser». Det kan peke mot at denne gruppa føler seg mer utrygg i trafikken og at de er mer ensomme enn andre aldersgrupper.

Tabell 2: Åpent spørsmål: «Hva kan forbedres i Kvernevik? N=740

Kategori	Frekvens
Helsetjenester (helsetilbud, legekantor, apotek, tannlege)	287
Butikker/tjenester (post, bank, bakeri, kjøpesenter, kulturhus, kino, musikk plass, frisør, blomster)	178
Kafé, restaurant, bar, pub	158
Belysning (i gater, monumentet, Rema 1000 området, langs sjøen, grøntområder)	73
Idrettstilbud (f.eks. treningscenter, tennisbane, basketballbane, svømmehallen mer åpne)	62
Aktiviteter (flere aktiviteter for barn, voksne og eldre, bedre friluftstilbud)	60
Vedlikehold (f.eks. av eksisterende lekeplasser, grøntområder, hager, boligene / ryddet i vannet)	59
Sentrum (trenger et sentrum i Kvernevik, forbedring Kverntorget)	58
Grøntområder og uteplassene (bedre, flere, en park, gapahuk, grillplass, mer trær og skog)	57
Veier (gatene, fotgjengerfelt, asfalt, mye hull, brøyting/strøing om vinteren)	50
Lekeplasser (bedre, flere)	45
Gangveier og fortau	42
Skoler og barnehager	42
Buss (går begge veie, hele ringen hele døgnet, går oftere, bedre busstilbud, busstopp, flere destinasjoner)	39
Utseende/estetikk (f.eks. stygge bygninger, Rema1000, stygge nye bydelshus, Kverntorg)	39
Trafikksikkerhet (f.eks. ringen, kryss)	21
Søppel (f.eks. søppeldunk ved turstier, gater, grøntområder)	21
Sykelveier	20
Boligtilbud (f.eks. færre kommunale boliger)	17
Turstier (bedre, flere)	16
Parkering (f.eks. bedre parkeringsmuligheter, mer restriktiv parkeringspolitikk i gatene)	13
Kriminalitet og ulovlige aktiviteter (f.eks. tagging, narkotika)	12
Badeplasser (bedre)	12
Rykte (f.eks. slutte å kalle området for «Vigå»)	12
Bysyssel og el-sparkesyssel	11
Alt	8
Benker og bord	8
Arbeidsplasser og næringsliv	8
Hunder (f.eks. ny hundepark, hundefrykt, hundebæsj i grøntområder og turstier)	7
Ladestasjoner (for el-bil, bysyssel)	5
Bydelshus (bedre)	4
Innvandrere (for mange innvandrere, problemer med integreringen)	2
Kommunalt tilbud	1

For å forstå og kunne vurdere disse resultatene er de kvalitative dataene – i åpne spørsmål i spørreundersøkelsen og dialogen i fokusgruppene – særlig verdifulle. De kaster lys på opplevelser som ikke så lett kommer fram i en enkel skår på et sett grovt inndelte variabler.

Svarene på spørreundersøkelsens åpne spørsmål «hva kan forbedres i Kvernevik?» (gjengitt i tabell 2, side 9) og i fokusgruppene med utvalgte grupper, viser blant annet at den lave skåren til «arbeidsplasser og lokaløkonomi» ikke speiler et udekket behov hos befolkningen i Kvernevik. Skåren på denne dimensjonen blir lav fordi det er lite arbeidsplasser i umiddelbar nærhet. Men kun åtte av 740 respondenter oppgir arbeidsplasser og næringsliv som noe de mener bør forbedres. I dialogen i fokusgruppene uttrykker ungdommene at det ville vært fint å ha en deltidsjobb i lokalmiljøet, men det er ikke noe de aktivt savner. De eldre oppsummerer det som synes å være en gjengs oppfatning, nemlig at Kvernevik er et lite boligområde hvor en ikke kan forvente at det finnes et rikt tilbud av arbeidsplasser.

Også dimensjonen «reise miljøvennlig (trafikk og parkering)» blir nyansert i møte med de kvalitative dataene. I tabell 2 oppsummeres og kategoriseres svarene på hva som bør forbedres i Kvernevik. Å reise miljøvennlig, eller trafikk- og parkeringsproblemer kommer i liten grad opp som et forbedringspunkt. Det respondentene og fokusgruppene til dels er opptatt av, er at fortau og gater trenger vedlikehold. Fokusgruppene understreker at Kvernevik er svært gå-vennlig og at busstilbudet generelt er bra. Sykling hindres noe av hullete veier. Grunnen til den lave skåren på dette spørsmålet kommer trolig av at det er en del parkeringsproblemer rundt butikkene, noe høy fart på enkelte veier og at bil er et hyppig brukt transportmiddel i Kvernevik.

De kvalitative dataene bidrar også til å nyansere dimensjoner som ikke i sum kommer så svakt ut. Bak dimensjonen tjenester og fasiliteter, som i snitt får skåren 4,5, skjuler det seg både sterkt negative og sterkt positive vurderinger. På den ene siden er befolkningen veldig fornøyde med skoler og barnehager, på den andre siden savner de et knippe tjenester lett tilgjengelig i lokalsamfunnet. Særlig gjelder det helsetilbud, som de hadde tidligere. Her nevnes legekontor, apotek og tannlege. I tillegg ønsker de et bredere tilbud av butikker og kafeer som gjør det enklere å dekke hverdagslivets behov og som skaper treffpunkter og liv i lokalsamfunnet.

Den negative vurderingen av deler av tjenestetilbudet henger trolig tett sammen med den svake skåren «sosiale møteplasser» får i stedskompasset. Fokusgruppene utdyper hva en god møteplass er for dem. Foreldrene med bakgrunn fra både europeiske, asiatiske og afrikanske land uttrykker alle at det å komme til et nytt sted uten nettverk gjør at man blir ekstra avhengig av møteplassene. Der kan de skape nye sosiale relasjoner og bli kjent med dem som kommer fra Kvernevik og Norge. De opplever at det ikke er så lett å komme i kontakt. Skolen er en god arena, men de savner steder der en kan gjøre noe sammen. For dem som ikke kan norsk så godt, blir aktivitet enda viktigere.

Også de unge mennene savner aktiviteter som passer for dem, som treningssenter og en vanlig kafé slik de har andre steder. For ungdommene er fotballbanen en viktig sosial arena, enten de spiller fotball eller ikke. For dem er det viktigste at det finnes steder hvor de har mulighet til å trekke under tak når det regner så de kan sitte tørt og i ly for vind. De synes det hadde vært fint om det fantes en opparbeidet park i Kvernevik, gjerne med benker for å komme opp fra det våte gresset.

Alle disse innspillene fra fokusgruppene vinner gjenklang i og utdyper de hyppigste svarene på hva som kan forbedres i Kvernevik, som vist i tabell 2.

Et spørsmål som ikke er så synlig i tabell 2, men som kommer svakt ut i stedskompasset og i fokusgruppene er dimensjonen «innflytelse og følelse av kontroll». Ingen av deltakerne i fokusgruppene vet hvem de skal henvende seg til i kommunen med en sak de ønsker å ta opp. Noen har negative erfaringer med å forsøke å kontakte kommunen og ikke få svar, mens andre har kontaktet representanter i kommunedelsutvalget uten at saken ble tatt opp videre. De forholder seg mest til lokale representanter for kommunen; frivillighetssentralen, lærere. Samtidig understreker særlig deltakere som representerer utenlandskfødte barnefamilier at de har et ekstra behov for informasjon. De opplever at det er vanskelig å orientere seg om hva som skjer i lokalmiljøet.

Et tema som går igjen i fokusgruppene er at planprosesser og utbyggingsprosjekt er langtrukne. De har også opplevd at deres (innbyggernes) innspill har forsvunnet i prosessen, eller at eldre innspill ikke lenger svarer til behovet i dag fordi realiseringen av prosjektet har trukket ut. Dette gjelder blant annet utviklingen av svømmehallen og sentrumsplanene.

Stedskompassets bidrag til forståelsen av sosial bærekraft

Uttestingen av stedskompasset i Kristiansand konkluderte med at dette verktøyet utdyper og veier de ulike sosiale bærekraftfaktorene identifisert i litteraturstudien. En opplevde at verktøyet gir en lokalt tilpasset forståelse av tilgangen til fysiske kvaliteter og tjenester, og hvilken verdi og rolle disse spiller, eller ikke spiller, for det sosiale livet i lokalsamfunnet. Uttestingen i Stavanger bekrefter dette inntrykket. Uttestingen av stedskompasset i Stavanger bidrar i tillegg til å utdype og gi innsikt i de ulike datakildene stedskompasset består av, og hvordan de spiller sammen.

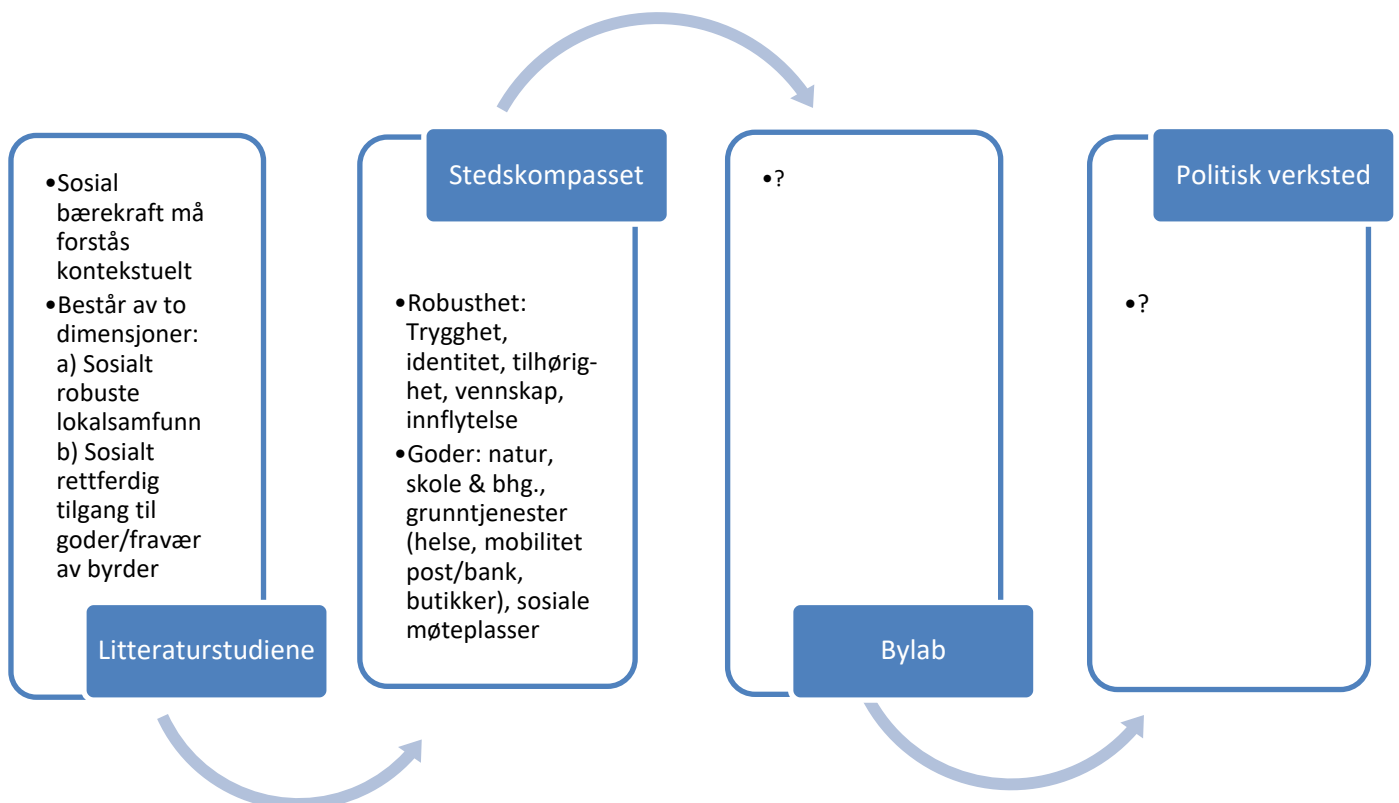
Stedskompassets kombinasjon av kvantitative (spørreundersøkelsen) og kvalitative (åpne spørsmål og fokusgrupper) data bidrar til å nyansere vurderingen av de ulike komponentene i kompasset. Resultatene fra Stavanger viser at de kvantitative dataenes grove inndeling, som «tilgang til tjenester» og «tilgang til arbeidsplasser», kan skjule nyanser i befolkningens vurderinger.

Ved å legge inn åpne spørsmål i spørreundersøkelsen og arrangere fokusgrupper kommer slike nyanser fram. Resultatene fra Kvernevik viser at noen verdier og tjenester er viktigere for folk å ha tilgang til enn andre.

Befolkningen verdsetter særlig verdiene trygghet, identitet, tilhørighet og innflytelse, samt tilgang til tjenestene natur/turområder, skole og barnehager, ulike grunnleggende tjenester (helse, post/bank, offentlig transport/mobilitet, butikker) og uformelle møteplasser. I lys av litteraturstudiens dimensjoner kan en se dette som et uttrykk for at de immatrielle verdiene som løftes fram kan bidra til å styrke lokalsamfunnets robusthet, mens tilgjengelighet til de nevnte tjenestene kan bidra både til å forenkle hverdagslivet, og øke folks trivsel, noe som igjen kan styrke robustheten til lokalsamfunnet.

I kjølvannet av disse resultatene trer det fram en interessant nyanse mellom de to sosial bærekraft-dimensjonene. Mens robusthet i form av trygghet og vennskap, osv. bør kunne være tilstede i alle type lokalsamfunn, er spørsmålet hvilken størrelse et lokalsamfunn bør ha før det er rimelig å forvente tilgang til de nevnte tjenestene.

Figur 4: Forståelsen av lokal sosial bærekraft: Innovasjon 1 og 2

Styringsinnovasjon: Uttesting av bylab

Formålet med bylaben er å teste ut i hvilken grad en bredere involvering av innbyggerne kan bidra til å gi en dypere forståelse av elementer og forutsetninger for sosialt bærekraftige lokalsamfunn.

Bylaben i Kvernevik bygget videre på de to forbedringspunktene identifisert i Kverneviks stedskompass som viste seg å være mest presserende:

- Utvikling av gode, sosiale møteplasser
- Bedre kanaler for dialog og samarbeid mellom lokalsamfunnet og kommunen.

Sosiale møteplasser var oppslaget, men utfordringer og muligheter for felles innsats fra innbyggere og kommunen ble bakt inn i diskusjonene. Målet var å få fram momenter som kunne endre dynamikken mellom dem: Fra kommunen som leverandør og innbyggerne som kunder som spiller inn krav og ønsker, til å bygge et «vi» hvor partene sammen finner fram til løsninger og aktivt bidrar til å realisere dem.

Målgruppen til bylaben var aktører som bor og/eller virker i lokalsamfunnet. Mens fokusgruppene hadde som mål å få fram stemmer som ofte ikke høres, la bylaben til aktører som sitter på ressurser av ulik art. De har et sterkt engasjement, fungerer som initiativtakere og har ulike verv i organisasjoner og arbeider og bidrar i eksisterende kommunale-, fritids- og frivillighetstilbud. Vurderingen var at disse personene ofte har mandat og drivkraft til å igangsette nye tilbud og evt. endre eksisterende tilbud i tråd med behov som kommer fram i bylaben. I tillegg ble samtlige personer i fokusgruppene, samt aktuelle næringsaktører invitert til å delta. 42 personer deltok, 4 av dem deltok også i fokusgruppene og har derfor vært med på begge prosessene.

Figur 5: Invitasjon til bylab

Velkommen til Bylab Kvernevik, 6.april på Mediateket på Smiodden ungdomsskole

I forbindelse med oppfølging av kartleggingen av den sosiale bærekraft i Kvernevik gjennom prosjektet Soslokal og kartleggingsarbeidet knyttet til områdeløftet i Kvernevik, ønsker vi å invitere deg til en Bylab, onsdag 6. april fra kl. 17.00-20.00 på Smiodden ungdomsskole.

Formålet er å samle personer som har interesser og engasjement for Kvernevik, om det skulle være som en som jobber her, bor her, sponser idrettslaget her, oppholder seg her, er tilknyttet kommunale virksomheter eller er politisk aktiv for et bedre Kvernevik. Sammen skal vi prøve å se hvordan vi kan med hverandres ressurser og interesser, bidra til å sette noen av Kverneviks sine utfordringer på dagsorden og jobbe sammen for å komme med mulige forbedringer eller løsninger.

Det kommer til å bli presentert ulike tema og problemstillinger som allerede er blitt kartlagt gjennom besvarelser av spørreundersøkelsen Stedskompasset i soslokal, og generell levekårsdata for området.

Etter hvert som et tema er presentert vil vi dele dere inn i mindre grupper for å diskutere, jobbe gjennom ulike aspekter og perspektiv av utfordringen, for så å komme med ulike ideer for hvordan deres roller og ressurser kan brukes for å møte denne utfordringen på en bedre måte.

Besvarelsene fra Bylab vil gå inn i det videre arbeidet for å gjøre Kvernevik til en mer rettferdig og god plass å bo, jobbe og oppholde seg på.

Vi håper at nettopp du har mulighet og ønsker å bidra til denne samlingen. Dersom du ikke kan stille hadde det vært fint om du kunne utnevne en person som vi evt. kan ta kontakt med.

Om metoden anvendt i Kvernevik

I Kristiansand ble metoden «verdenskafè» anvendt på bylaben. I Stavanger ønsket vi å teste ut en annen metode, og landet på en tilpasset versjon av metoden «Fremtidsverksted».

Fremtidsverksted ble utviklet ved Chalmers universitet der intensjonen var å sette deltakerne i stand til å bidra til realiseringen av Agenda 2030 og FNs bærekraftsmål. Metoden er beskrevet i et hefte utgitt av organisasjonen Sveriges Kommuner og Regioner (det svenske KS), og kan lastes ned her: [7585-910-1.pdf \(skr.se\)](#). Bylaben i Kvernevik representerer en modifisert utgave av den opprinnelige modellen, men beholder den helt grunnleggende ambisjonen: å ta deltakerne ut av vante tankemønstre for å åpne for bærekraftig omstilling og nyskaping.

I Kvernevik bestod prosessen av tre steg etter en backcastingslogikk. En begynner med å beskrive det ønskelige («Framtidens Kvernevik»), fortsetter med å beskrive nå-situasjonen og å speile denne i det ønskelige og dermed identifisere gap mellom de to («Samtiden Kvernevik»). Prosessen ender med å identifisere muligheter og aktuelle grep som kan bidra til å lukke gapene («Mulighetenes Kvernevik»). Alle stegene ble ledsaget av spørsmål som støtte til diskusjonen.

Ideen er at en ved å starte med det ønskelige kan deltakerne få muligheten til å heve seg over dagens situasjon, de kan parkere kjepphester og få økt bevissthet om hva de grunnleggende sett mener er viktig. Disse prinsippene kan så fungere som linser man forstår og velger grep og innsats ut fra. Figur 6 viser eksempel fra presentasjonen av «mulighetenes Kvernevik».

Figur 6: Presentasjon av bylabens steg 3

«Mulighetenes Kvernevik»

Sosiale møteplasser i Kvernevik:

- Hvilke grep kan lukke gapet mellom dagens situasjon og den ønskelige?
- Hvilke steg kan tas for å nærme dere ønsket utvikling?
- Hvilke ressurser har dere å spille på?
- Howdan kan Kverneviksamfunnet og kommunen samarbeide?
- Hva kan utforskes og eksperimenteres med?

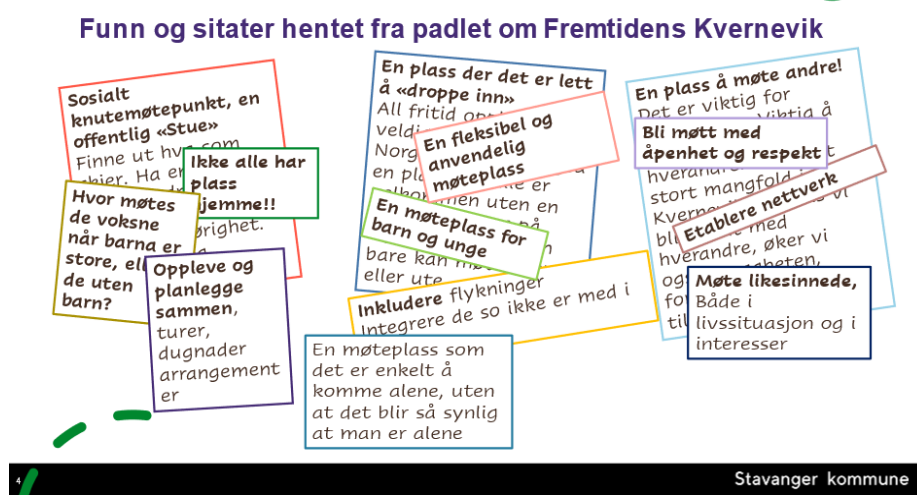

Fremtidsverkstedet skal ideelt sett munne ut i en plassering av ansvar for å følge opp grepene – sette ned en gruppe, gjennomføre et bestemt arrangement, etc.

Gruppene på bylaben ble tilfeldig sammensatt. Alle fikk en etikett med ulike ikoner på. De som hadde samme ikon utgjorde en gruppe, men ulikt ikon ble valgt i hvert steg, slik at alle var del av en ny gruppe hver gang. Gruppene valgte en leder og en sekretær tok notater i padlet, et nettbasert program som alle deltakerne hadde tilgang til. Hver gruppe skrev med hver sin farge. De som tok på seg vervene som leder og sekretær, fikk et klistremerke.

I neste steg, når nye grupper var satt sammen, ble leder og sekretær valgt mellom de som ikke hadde hatt vervene tidligere. På den måten sørget vi for å fordele muligheten til å ta ulike roller i gruppa og samtidig forhindre at faste mønster, roller og hierarki ble dannet innad i gruppa. Mellom hvert steg hadde vi en plenumsesjon som ble oppsummert av arrangørene på bakgrunn av notatene i padleten. Etter siste steg, «Mulighetenes Kvernevik», var plenumsesjonen lengre for å gi rom for felles refleksjon og diskusjon.

Figur 7: Inntrykk fra gruppenes oppsummeringer

Hovedpunkter fra plenumsdiskusjonen

Siste plenumsesjon startet med at arrangøren presenterte hovedtrekkene i gruppene innspill i padleten, etter at gruppene hadde vært igjennom alle de tre stegene *framtidens*, *samtidens* og *mulighetenes Kvernevik*. Følgende punkter ble presentert og diskutert:

1. Den viktigste jobben framover er å engasjere flere til sosial aktivitet og sosiale verv

Ofta er det de samme menneskene som går igjen på flere arenaer. Om man skal lykkes med å skape sosiale og bærekraftige møteplasser må det være ulike folk til å fylle møteplassen med liv som gir grunnlag for å etablere nye relasjoner og nye ideer. Folk må ønske å komme. En viktig innsikt på bylaben var at slikt engasjement «må vi skape selv». Spørsmålet er hvordan? Bylaben fikk fram flere konkrete forslag til hvordan flere kan rekrutteres og engasjeres:

- **Etablere et eget Kvernevik-utvalg** hvor lag og foreninger og lokalsamfunnsaktører går sammen og diskuterer framtidens Kvernevik og blir enige om prioriteringer. Disse legger igjen grunnlaget for søknader om nærmiljømidler og lignende slik at alle drar i samme retning. Slik det er i dag opererer alle uavhengig av hverandre, en søker på midler og setter i gang aktiviteter uten at disse er koordinert med andre organisasjoners tiltak og andre arrangementer.

- **Etablere et innbyggertorg**, en slags miniversjon av det de har andre steder. Her ser en for seg at bydelsutvalget, den kommende velforeningen og andre kan jobbe sammen.
- **Bruke frivillighetsentralen aktivt** til å rekruttere folk
- **Vise tydelig at det å engasjere seg er givende**
- **Skape et utviklings- eller forskningsarbeid** som gir kunnskap om hvordan man styrker den sosiale aktiviteten.

2. Få liv i sentrumsplanene

Det er et bredt ønske fra innbyggere, skolen, politikere og næringsliv om å skape et hyggelig sentrum i Kvernevik. Det foreligger en plan, men den står stille fordi en uløst eiendomssak på Kverntorg-tomta står i veien. Initiativ har blitt gjort på ulike måter – en organisasjon «nok er nok» har presset på for en løsning, den kommende velforeningen hadde et møte med bydelsutvalget om saken 26. april 2022, kommunen har vært i dialog om å kjøpe tomte og Madla handelslag har tatt initiativ til å flytte sentrumsutviklingen til andre siden av veien. Flere uttrykte vilje til å bidra til en løsning av denne saken.

3. Styrke informasjonsflyten i Kvernevik og mellom Kvernevik og kommunen

Deltakerne mener bedre informasjon om sosiale aktiviteter i Kvernevik er viktig for innbyggere som er nye i Kvernevik og ikke har et så stort nettverk. Det er vanskelig å orientere seg om hva som skjer. Bedre informasjonsflyt er også viktig for oppslutningen om sosiale aktiviteter, og vil derfor være et viktig bidrag til å styrke de sosiale relasjonene i Kvernevik. Informasjonsflyt mellom kommunen og innbyggerne i Kvernevik opplevdes også som viktig, særlig nå som kommunen ønsker å gå inn som en aktiv utviklingsaktør gjennom områdeløft, utvikling av temaplan, åpning av bydelshus, osv. Innbyggerne har behov for å vite hva som skjer for å kunne bidra og komme med innspill. Følgende punkter oppsummerer ideene som ble utviklet:

- Lage en digital plattform, for eksempel en app, hvor en kan gå inn og få oversikt over hva som skjer i Kvernevik. Det ble vist til at en slik plattform er under utvikling for hele Stavanger, men ideen er at du kan søke spesifikt på Kvernevik.
- Informasjonsplakater/-lapper/-digitale skjermer på steder der folk stopper opp: butikken, bussen, bydelshuset, osv.
- Skilt der det gjøres fysiske arbeider (for eksempel ny skole, ny flerbrukshall) og som beskriver både hva som gjøres og hvordan det skal bli
- En forutsetning for informasjonsflyten mellom innbyggerne i Kvernevik og mellom Kvernevik og kommunen, er selvfølgelig at plattformer og kanaler for informasjon fylles med innhold. Igjen avhenger dette av det lokale engasjementet.

4. Utvikling av nye, gode møteplasser

Oppsummeringene fra gruppearbeidene inneholder flere ideer til hvilke sosiale aktiviteter og fysiske møteplasser som trengs:

- Offentlige tilbud som åpner for fler- og sambruk av arealene slik at flere aktiviteter enn de organiserte kan foregå der. For eksempel i idrettshallen, bydelshuset, skolen og svømmehallen.
- Lavterskel-områder og -aktiviteter: kafe, kulturtilbud, park, uteplass med tak

Deltakerne ble oppfordret til å ta kontakt med hverandre for å avtale hvordan disse ideene kan tas videre og knyttes opp mot utviklingen av temaplanen og områdeløftet.

En tematisk, rød tråd gjennom gruppearbeidene var understrekingen av å skape et nærmiljø og utvikle møteplasser som de unge vil trives med.

Bylakens bidrag til forståelsen av sosial bærekraft

Bylaben i Kvernevik bygde videre på, og utdypet, to av stedskompassets hovedtemaer, nemlig sosiale møteplasser og interaksjonen mellom kommunen sentralt og innbyggerne lokalt.

Vekten lå dermed på den delen av sosial bærekraft som handler om å skape sosial robusthet i lokalsamfunnet og å

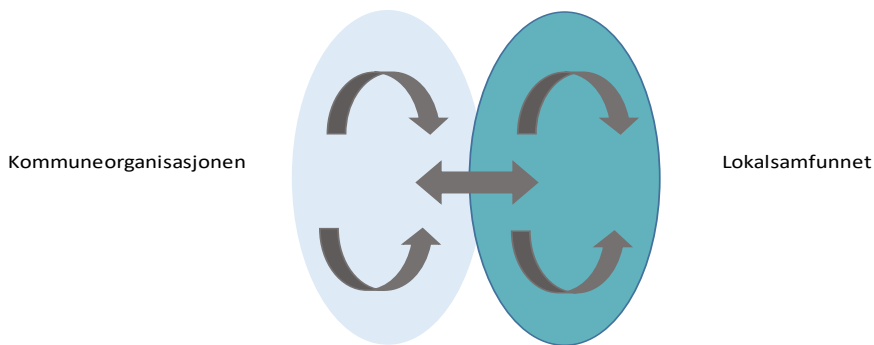
kunne delta i politiske prosesser som omhandler eget lokalmiljø.

Vår opplevelse var at den aktive rollen deltakerne på bylaben ble bedt om å ta i gruppearbeidet, gjorde noe både med dynamikken mellom deltakerne og innholdet i diskusjonen, noe som samstemmer godt med ambisjonen om å etablere et «vi». At det ikke er lokalbefolkningen som skal kreve og kommunen som skal levere. Og omvendt: at det ikke er kommunen som skal definere og befolkningen som skal respondere. Metoden som ble valgt kan ha hatt betydning for at bylaben skapte en diskusjon og bidro til konkrete forslag der lokalbefolkningen tok eierskap til utfordringene, definerte roller de ønsket å ta og prosesser de ønsket å ta del i. Diskusjonen og ideene den munnet ut i løftet fram hva lokalsamfunnet selv kunne og hadde lyst til å gjøre. På spørsmål fra en kommunal representant om kommunen kunne bidra til opprettelsen av et Kvernevik-utvalg på noe vis, var svaret fra lokalsamfunnet at «dette ordner vi selv». Bylaben ble dermed et eksempel på samskaping i praksis.

La oss se disse funnene i lys av infrastrukturen for sosialt bærekraftige lokalsamfunn som ble presentert første gang i erfaringsnotatet fra Kristiansand (Hofstad et al 2021). Figur åtte på neste side illustrerer hovedelementene i en slik infrastruktur, og koblingen mellom dem. Den lyseblå sirkelen i figuren representerer kommune-organisasjonen, både den politiske og administrative delen. Erfaringen fra Kristiansand er at om kommunen skal evne å innta en samfunnsutviklerrolle som både støtter opp om lokalsamfunnenes sosiale bærekraft og evner å ta imot, behandle og respondere på initiativ fra befolkningen fordrer det en tettere integrert kommuneorganisasjon enn i dag. En slik integrasjon har potensial for både å utnytte kommunale ressurser bedre, ved at aktiv involvering av lokalsamfunn i stedsutviklingen knyttes tettere opp til planprosesser og midler til gjennomføring av tiltak. Utvikling av en intern infrastruktur har også potensial for å kunne operasjonalisere politiske mål og visjoner tydeligere, ved at politiske vedtak følges opp og avkreves tydeligere politiske prioriteringer.

Den turkise sirkelen illustrerer lokalsamfunnet. Erfaringene fra Kristiansand viser hvordan lokalsamfunn som skårer svakere på sosial bærekraft står i fare for å systematisk falle etter andre deler av kommunen fordi dagens system i for stor grad hviler på at lokalbefolkningen selv tar initiativ, eller at det finnes privat kapital som er villig til å investere i området. Ofte er det sånn at investeringsvilligheten er lavere i sosialt mindre attraktive områder. Dermed står en i fare for at det skapes en negativ spiral hvor de svakeste områdene taper. Slik har det også vært i Kvernevik og var grunnen til at området ble valgt. Blant annet kommer få søknader om aktivitetsstøtte fra lokale organisasjoner, mens omegnen har ressurssterke organisasjoner og personer som benytter seg flittig av slike tilskuddsordninger.

Figur 8: Infrastruktur for sosialt bærekraftige lokalsamfunn

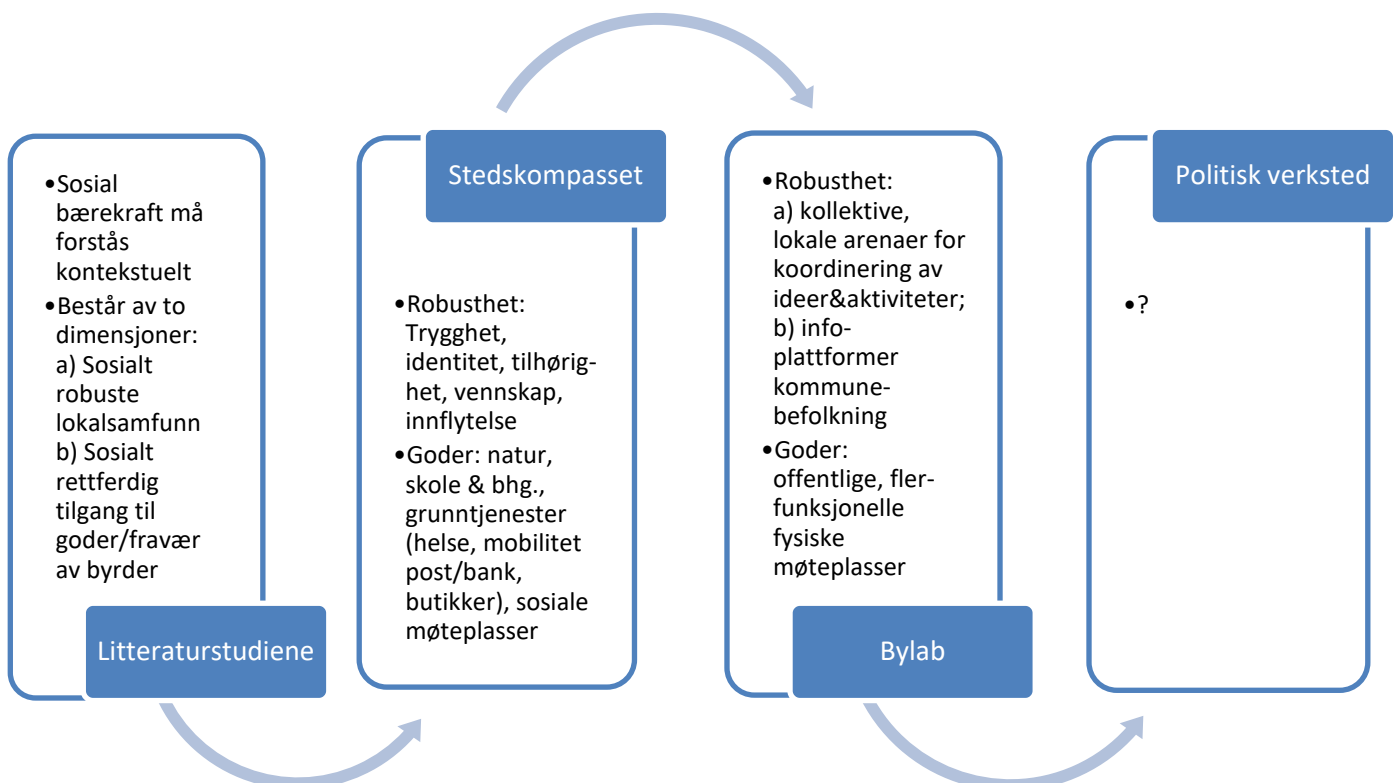
Diskusjonen på bylaben i Kvernevik gav særlig innsikt i den turkise sirkelen, hvor godt integrert lokalsamfunnet er, men også hvordan kommunen forholder seg til lokalsamfunnet.

Kvernevik rommer flere aktive organisasjoner. Deltakerne på bylaben uttrykte sterk vilje til å styrke den sosiale robustheten lokalt og kom med flere ideer til hvordan det kunne gjøres, både relasjonelt og fysisk. De foreslo å utvikle koordinerende arenaer (Kvernevik-utvalg og velforening), og til hvordan fysiske arenaer kan videreutvikles og forbedres slik at de fungerer som sosiale møteplasser og sikrer informasjonsflyt i lokalsamfunnet og mellom kommunen og befolkningen (svømmehallen, bydelshus, flerbrukshall, sentrumsområdet).

Kvernevik vil få økt oppmerksomhet gjennom områdeløftet som starter opp i 2022. Kommunen er allerede representert i frivillighetsentralen, og vil også være til stede på det nye bydelshuset. Resultatene fra bylaben viser at et sted å starte dette arbeidet er tiltak som bedrer informasjonsflyten og samspillet mellom kommunen og lokalsamfunnet – den tjukke pilen mellom de to sirklene i figuren.

Neste steg i innovasjonsprosjektet i Stavanger, det politiske verkstedet, viste seg å gi solid innblikk i en potensiell forbedring av denne relasjonen ved å fokusere på de politisk valgte kommunedelsutvalgenes rolle i lokalsamfunnsutviklingen.

Figur 9: Forståelsen av lokal sosial bærekraft: Innovasjon 1-3

Prosessinnovasjon: Uttesting av politisk verksted

Hensikten med det politiske verkstedet er å undersøke hvordan sosial bærekraft kan settes tydeligere på agendaen i politiske beslutningsprosesser. Formålet er todelt: 1) å bringe kunnskap om sosial bærekraft inn i den politiske vedtaksprosessen, 2) å oversette kunnskap fra deltakende prosesser til politiske vedtak. Denne gangen ønsket vi å tydeliggjøre politikernes refleksjoner ved at de formulerte et fiktivt forslag til vedtak på bakgrunn av et saksframlegg, og diskusjonene knyttet til dette.

Uttestingen ble også preget av at Stavanger kommune har politisk representative organer både på kommune-/bynivå og på kommunedelnivå, noe som gjorde det interessant å teste ut et todelt politisk verksted. Politisk verksted 1 med *kommunedelsutvalget* (KDU) i Madla og Kvernevik, og politisk verksted 2 for hovedutvalgene *utvalg for miljø og utbygging* (UMU) og *utvalg for by- og samfunnsutvikling* (UBS) i Stavanger.

Politisk verksted del 1 ble gjennomført med 11 representanter for KDU Madla og Kvernevik i det nye bydelshuset i Kvernevik den 24. mai 2022.

Ved siden av å gi innsikt i begrepet lokal sosial bærekraft var et utgangspunkt for verkstedet Stavanger kommunes uttalte mål om en mer aktiv rolle for kommunedelsutvalgene i politiske beslutningsprosesser. Denne ambisjonen gav rom for å se nærmere på den prosessuelle siden ved sosial bærekraft ved å utforske KDUenes potensial som lokalsamfunnets talerør og ombudsorgan, og som bindeledd mellom lokalsamfunnets behov og sentrale politiske beslutningsprosesser. Resultatene fra stedskompasset og bylaben gir grunnlag for å utforske en slik rolle. De representerer mulige metoder for deltakelse og samskaping. Samtidig gir de økt innsikt i lokalsamfunnets behov og kan dermed fungere som en plattform å bygge KDUs påvirkning og interaksjon med kommunens øvrige politiske organer på.

Politisk verksted 1 var lagt opp på følgende måte. I forkant av verkstedet fikk KDU tilsendt et fiktivt saksframlegg. Det oppsummerte resultatene av stedskompasset og bylaben, og viste hvordan de er forankret i kommuneplanens samfunnsdel sin visjon om å skape «gode hverdagsliv» og gjøre kommunen mer samskapende («kommunen og vi») (Stavanger 2020). Saksframlegget framhevet betydningen av å styrke fokuset på sosial bærekraft i kommunens saksframlegg og i politiske vedtak, men også i praksis gjennom samskaping med befolkningen, kommunestyret og politiske hovedutvalg. Tanken var at deltakerne skulle få anledning til å sette seg inn i saken på forhånd.

Selve verkstedet hadde følgende dagsorden:

1. Presentasjon av SOSLOKAL, og Stavangers deltakelse
2. Introduksjon til sosial bærekraft

3. Presentasjon og lesing av saksframlegg

4. Gruppediskusjon: hvilke elementer ved sosial bærekraft er viktige for den videre utviklingen av Kvernevik? Hvordan kan KDU bidra til at befolkningens innspill og engasjement bygges inn i stedsutviklings- og planprosesser?

5. Plenumsdiskusjon og formulering av felles, fiktivt vedtak

Gruppediskusjonen var todelt, en del om sosial bærekraft i Kvernevik og KDU sin rolle i samskapingen, og en annen del hvor de diskuterte og formulerte innspill til vedtak.

Diskusjonen viste at deltakerne hadde en felles opplevelse av et momentum for et bedre Kvernevik nå. Kommunens levekårskartlegginger har gitt økt oppmerksomhet og forståelse for behovene i området, og fikk fortgang i investeringsplaner. Nå er planene om svømmehall og nytt bydelshus realisert og skal fylles med innhold. Ny skole er under planlegging. Parallelt har det sosiale miljøet bedret seg. Slik beskriver en av deltakerne utviklingen:

«Det er «Vi fra Vigå!» Som å være i slekt når jeg treffer folk fra Kvernevik. En indre sjel som er her. Folk i Kvernevik har «vokst sammen» nå».

Deltakerne stiller seg spørsmål om området ble for fort bygd ut, uten å legge til rette for et godt samfunn og gode levekår. Men at det gradvis har utviklet seg en stadig sterkere robusthet:

«Alle med ulik bakgrunn bor i samme gate, vi har byfest sammen. God nabokontakt. Det sosiale limet, vi holder sammen! Deler også på ting».

Det understrekes at man framover bør sørge for å bygge opp under denne sosiale robustheten ved å lage en helhetlig plan «... for en liten landsby».

Samtidig strever KDU med å finne sin plass i samskapingen. De opplever at det ikke hjelper at de sitter på et kontor eller kjøpesenter for å hente inn innbyggernes synspunkter. De erkjenner at de må finne måter å kommunisere med innbyggerne på, og konkluderer med at de må «... treffe dem på hjemmebane». Også i forhold til de andre politiske organene strever KDU med å finne sin rolle:

«Utfordringen og frustrasjonen er jo at saken kanskje er ferdig tygd, og at ting er opplest og vedtatt, vi får ting til orientering. Vi ønsker å komme på banen i oppstartsfasen, i forarbeidelsen til saken, ikke bare fiks ferdig, les gjennom og signer».

KDU opplever at de til dels blir glemt i den politiske saksbehandlingen, både av administrasjonen og av hovedutvalgene. Samtidig er det utydelig for dem hvilket handlingsrom de har innenfor dagens system. Men de ønsker å ta en mer proaktiv rolle også i politiske beslutningsprosesser.

På bakgrunn av diskusjonen i gruppene og i plenum gjorde KDU Madla og Kvernevik følgende vedtak:

Tabell 3: Fiktivt vedtak, politisk verksted 1, KDU Madla og Kvernevik

1. Kommunen må legge til rette for tilbud om lege, helsestasjon, apotek, post i butikk, kafé/spisested, næringslokale
2. Kollektivfelt fra Madlakrossen til Kvernevik er viktig for bydelen
3. Å skape en møteplass mellom bydelshuset og svømmehallen; Park, scene, amfi, bocciabane, mingleplass med sitteplasser og mulighet for grilling
4. KDU ønsker å ta en sterkere og ny rolle, både i saker som kommunen har til behandling og i lokalt initierte saker. Det innebærer at KDU skal involveres når saker opprettes
5. KDU ønsker at saker fra KDU prioriteres
6. KDU ønsker å få informasjon om vedtak i saker som angår Madla og Kvernevik

Dette vedtaket la, sammen med resultatene fra stedskompasset og bylaben, grunnlaget for *politisk verksted del 2* som ble gjennomført 21.06.22. Dessverre ble verkstedet preget av stort forfall som følge av dårlig timing. Kun fire deltok, hvorav en deltok digitalt og en deltok kun på første del av verkstedet. Dersom verkstedet hadde blitt gjennomført uka før, og dermed ikke kommet så tett opp i sommerferien, hadde mest sannsynlig oppmøtet blitt bedre. Dette lot seg imidlertid ikke å passe inn i utvalgenes og prosjektgruppas kalender.

I forkant av verkstedet inviterte leder for prosjektgruppa seg inn i utvalg for miljø og utbyggings (UMU) møte 15.06.22 for å presentere bakgrunnen, viktigheten og formålet med verkstedet, i håp om å kunne antyde viktigheten av å delta. En tilbakemelding fra utvalget var at de anerkjente temaet som viktig og aktuelt og at flere utvalg burde få invitasjon til å delta på verkstedet. Derfor ble også utvalg for by- og samfunnsutvikling (UBS) invitert til å delta.

Politisk verksted 2 fant sted i Stavanger sentrum, i administrasjonsbygget til kommunen. Inspirert av bylaben brukte vi «Fremtidsverksted» som metode, med mål om å få gruppa til å løsrive seg fra etablerte strukturer og løfte tanker, vyer og diskusjonen om sosial bærekraft og deres og KDUs rolle ut av det vante.

Figur 10: Agenda for politisk verksted 2

- **Framtidens hovedutvalg**
 - Hvilken rolle kan UMU spille ideelt sett?
- **Samtidens hovedutvalg**
 - Hvilken rolle spiller UMU/UBSi dag?
- **Mulighetenes hovedutvalg**
 - Hvordan lukke gapet mellom samtidens og framtidens UMU/UBS?
 - Begrunnelse for, og gjennomgang av KDUs vedtak
- **Formulering av UMU/UBS-vedtak**

Inspirert av vedtaket i KDU, politisk verksted 1, ble deltakerne i det andre verkstedet presentert for et nytt saksfremlegg med følgende forslag til fiktivt vedtak fra kommunedirektøren:

1. Sosial bærekraft skal likestilles med økonomisk og miljømessig bærekraft og redegjøres for i aktuelle fremtidige kommunale saksdokumenter.
2. Beslutningsorgan skal gi en tydelig tilbakemelding på forslag til vedtak fra kommunedelsutvalgene dersom de tas til følge, men også komme med en tydelig begrunnelse til hvorfor forslag til vedtaket eventuelt ikke tas til følge.

På forhånd antok vi at det første punktet i vedtaket ville oppleves som noe ambisiøst. Men diskusjonen i verkstedet viste imidlertid at det første forslaget til vedtak opplevdes som lett fordøyelig for deltakerne. Det andre vedtaket ble det mer diskusjon om. Diskusjonen ble sentrert om sosial bærekraft sin prosessuelle side; den vertikale samskapingen mellom sentrale politiske utvalg, kommunedelsutvalgene og lokalsamfunn/innbyggere.

Politikerne var bevisste på at kommunedelsutvalgene burde trekkes mer med i politiske prosesser, og de refererte også til at de sendte saker tilbake fra administrasjonen dersom de ikke hadde vært innom relevant KDU. De opplevde at det var en mentalitetsendring på gang, at bevisstheten omkring KDUenes betydning var økende blant politikere og administrasjonen.

Imidlertid kom det for det første opp bekymring omkring representativiteten til innspill som ble gitt fra befolkningen. En opplevde ofte at utvalgsmedlemmer henviste til at flere hadde ringt, og at det i realiteten kunne bety tre stykker med sterk egeninteresse. For det andre ble det uttrykt bekymring for at arbeidsmengden kunne øke dersom KDUene involveres sterkere. En av deltakerne fryktet at det ville medføre at de som allerede brukte mye tid (utvalgsmedlemmer) ble enda mer presset på tid. For det tredje ble samskapingens rolle i politiske prosesser diskutert: hvor store/hvilken type plansaker bør innbyggerne og KDU involveres i? For det fjerde snakket en om at samskaping ikke nødvendigvis trenger å bety merarbeid, ideen er at aktørene på hvert nivå selv skal ta ansvar. På bakgrunn av denne diskusjonen endte utvalget opp med et forslag til fiktivt vedtak, gjengitt i tabell 4.

Tabell 4 Fiktivt vedtak, politisk verksted, UMU og UBS

1. Sosial bærekraft skal likestilles med økonomisk og miljømessig bærekraft og redegjøres for i aktuelle fremtidige kommunale saksdokumenter.
2. Leder og nestleder i KDU må ta en aktiv rolle i å følge opp den politiske saksgangen i saker som angår deres område.
3. Hovedutvalgene ønsker å støtte opp om KDUene som en koblingsboks og kanalisering av lokalsamfunnens innspill inn i politiske prosesser.

De politiske verkstedenes bidrag til forståelsen av sosial bærekraft

En hovedkonklusjon fra begge de politiske verkstedene er at spørsmålet ikke er *om* sosial bærekraft skal gis vekt, men *hvordan*. Deltakerne ble utfordret til å tenke utenfor dagens system for å finne fram til nye, mer samskapende, grep. Særlig var fokus på relasjonen mellom lokalsamfunnet og de representative organene, og ikke minst om KDU som en mulig brobygger og «broker» mellom kommunestyret/hovedutvalgene og innbyggerne. De politiske verkstedene bidro dermed til å nyansere aktørene og deres rolle i en «infrastruktur for samskaping» (figur 8), hvor målet er å skape strukturer som bidrar til en tettere kobling mellom lokalsamfunnet og kommunen.

I kjølvannet av de politiske verkstedene er det tydelig at infrastrukturen for samskaping er avhengig av et dypdykk i dagens system, og hvilke endringer som er nødvendige for å bygge mer samskapende arenaer, prosesser og roller.

En helt grunnleggende forutsetning, som ble tematisert i begge verkstedene, er å finne fram til gode arenaer og tidspunkt for politisk arbeid. Lokalt i Kvernevik kan tilføringen av nye sosiale arenaer i det nye bydelshuset, svømmehallen og den framtidige skolen, fungere også som arenaer for politisk diskusjon og deltakelse. Det fordrer vilje til engasjement og involvering fra lokalbefolkningen. Videre handler det om å skape nye prosessuelle rutiner. Hvem skal involveres i hva, og når? Diskusjonen i politisk verksted 1 viste at en akilleshæl for samskaping mellom de sentrale og lokale politiske utvalgene er at hovedutvalg og administrasjon husker på å inkludere KDU i prosesser der det er relevant. Likeledes at det bygges en kultur hos KDU for å ta en aktiv lokalsamfunnsrolle. Mer samskapende prosesser er altså avhengig av en kulturendring hos alle parter.

Mer samskapende prosesser handler også om å utdype og trolig endre aktørenes roller og ansvarsoppgaver. Å bevege seg fra «kravlister» til omforente løsninger forutsetter at sentrale utvalg og administrasjonen tørr å gi fra seg definisjonsmakt og kontroll. Ideen er at mer aktiv og bred involvering gir større eierskap til sakene, noe som igjen kan stimulere balanserte løsninger og ansvarlighet hos deltakerne.

Følgende ideer utkrystalliserte seg i kjølvannet av diskusjonene:

- **Initiering:** Tidlig dialog med relevante aktører:
 - Å invitere inn politikere, utbyggere, administrasjon og lokale representanter ved planoppstart.
 - Å gjennomføre lokale samskappingsprosesser ved oppstart av hver kommunestyreperiode hvor formålet er å få inn viktige hensyn i lokalområdet som bygges på i beslutninger gjennom perioden. Halvveis kan en ta en ny runde for å kommunisere hvordan hensynene har blitt ivarettatt, og for å høre om nye ting har kommet opp. En mulighet er å knytte dette til utvikling av planstrategien. Folkehelseoversikten er også en mulighet.
 - Å reformere høringsinstituttet: ved tidlig involvering, kan en effektivisere senere planprosesser ved å kutte i høringsrundene?
- **Dimensjonering:** Hvor stor må saken være for at samskappingsprosesser skal igangsettes?

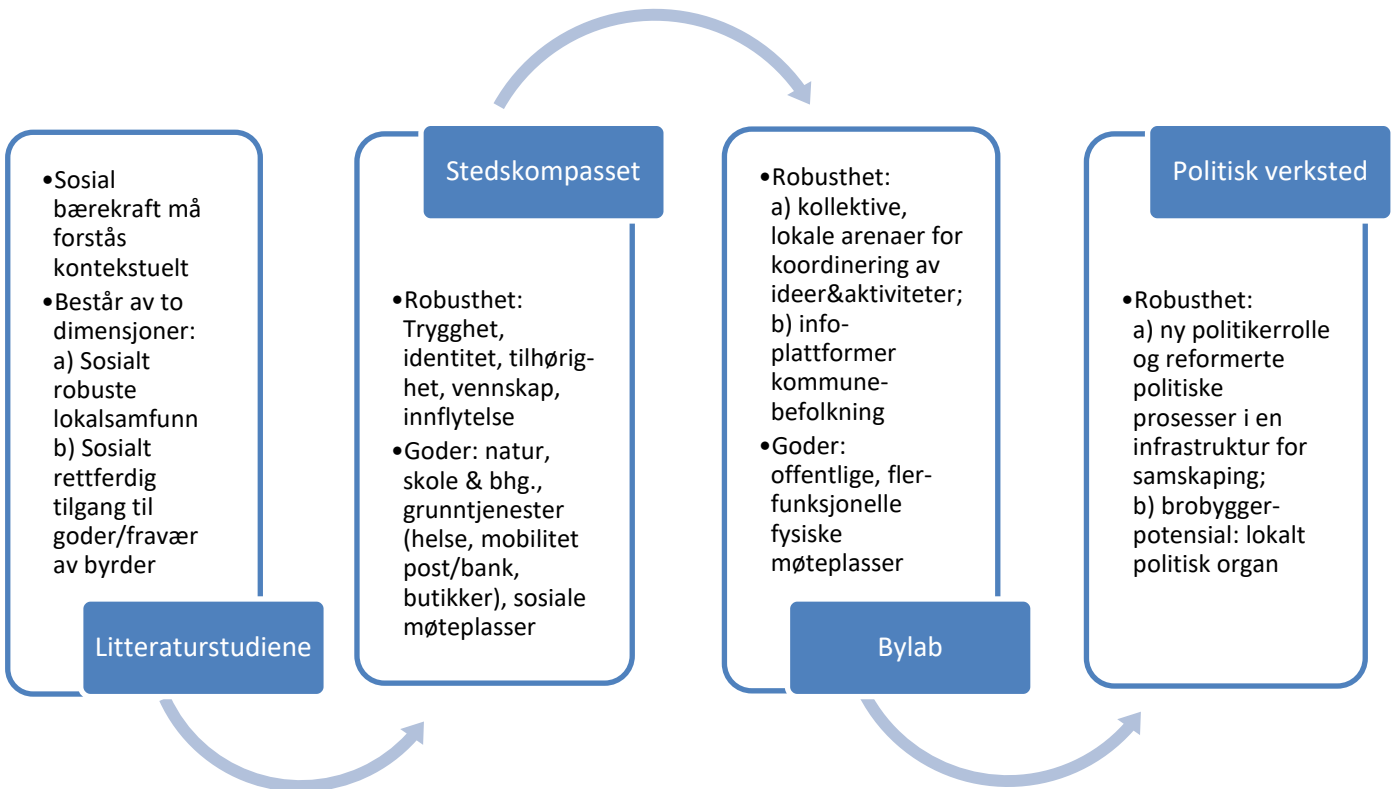
- **Bearbeiding:** Hvordan skal ulike hensyn og innspill vektas og vurderes som grunnlag for planløsninger og politiske beslutninger? Krever tydeligere politiske prioriteringer (se første punkt)
- **Representativitet:** Kvantitativ vs. kvalitativ representasjon; befolkningen generelt vs. spesifikke hensyn/temaer

Utfordringen er at slike grep både bør øke effektiviteten i beslutningsprosessen slik at arbeidsmengden til de folkevalgte ikke blir for stor, samtidig som representativiteten og legitimiteten til beslutninger styrkes ved at samarbeidet mellom de tre nivåene (bykommunedel-innbyggere) blir tettere. En overgang fra det vi kan kalle *reaktiv deltakelse* til *proaktiv samskaping* krever altså en kvalitativ vurdering av:

- Timing: Når skal samskapingen skje?
- Viktighet: Hvilke saker skal samskapes?
- Prioritering: Hvilke interesser er legitime?

Figur 11 oppsummerer de viktigste erfaringene fra de politiske verkstedene i Stavanger.

Figur 11: Forståelsen av lokal sosial bærekraft: Innovasjon 1-4

Strategisk innovasjon – hovedfunnene og deres implikasjoner for videre arbeid

Den strategiske innovasjonen handler om å utvikle en lokalt tilpasset forståelse av sosial bærekraft basert på de fire innovasjonene. Her oppsummeres først erfaringene fra Stavangers uttesting av stedskompass, bylab og politisk verksted med generell relevans for vår forståelse av sosial bærekraft, før fokus flyttes til de praktiske erfaringene verktøyene.

SOSLOKAL-Stavangers bidrag til forståelsen av lokal, sosial bærekraft

Figur 11 oppsummerer de enkelte innovasjonenes bidrag til forståelsen av sosial bærekraft ved å løfte fram og utdype konkrete faktorer under hver av de to dimensjonene identifisert i den spissa litteraturstudien:

- a) Sosialt robuste lokalsamfunn
- b) Sosialt rettferdig tilgang til goder/fravær av byrder

Stedskompasset bidrar til å kontekstualisere sosial bærekraft ved å gi et bilde av styrker og svakheter i lokalsamfunnet som fysisk og sosialt system. Uttestingen av stedskompasset i Kvernevik identifiserer faktorer som befolkningen særlig verdsetter innenfor disse dimensjonene. Trygghet, identitet, tilhørighet og lokale vennskapsbånd bidrar til å bygge robuste lokalsamfunn og er viktige faktorer for å forklare hvorfor folk trives i Kvernevik. De opplever også at de har tilgang til goder som er viktige for dem: natur og turmuligheter, offentlig transport og gange, samt gode barnehager og skole. I Kvernevik ligger alt innenfor en ring som oppleves trygg, tilgjengelig, kompakt, rik på grønne områder og med hyggelige mennesker og et godt skole- og barnehagetilbud.

Imidlertid savner befolkningen sterkere involvering i, og informasjon om, tiltak og beslutninger som omhandler eget lokalmiljø. De ønsker større innflytelse. De ønsker også enklere tilgang til helsetjenester (lege, tannlege, apotek), post/bank, butikker og uformelle møteplasser som en kafé. Dette er tjenester som litteraturstudien fant at gjør hverdagslivet enkelt og «smooth» og som gjør kompakte byområder attraktive.

Bylaben bygde direkte på funnene i stedskompasset og utdypet disse videre. Diskusjonen i grupper og plenum viste viktigheten av sosiale arenaer lokalt og felles plattformer mellom kommunen og befolkningen for å videreutvikle og opprettholde lokalsamfunnets robusthet. Slike kollektive møtepunkter har både en relasjonell og en fysisk side. Sosiale relasjoner bygges gjennom å møtes fysisk og gjøre felles aktiviteter i offentlig tilgjengelige rom. Den sosiale robustheten til lokalsamfunnet avhenger dermed av den fysiske utviklingen i området i form av å åpne for nye bruksområder i eksisterende bygg eller gjennom å skape nye sosiale møteplasser. Diskusjonene viste at treghet i å realisere planer og lovnader, sliter på tilliten til kommunen.

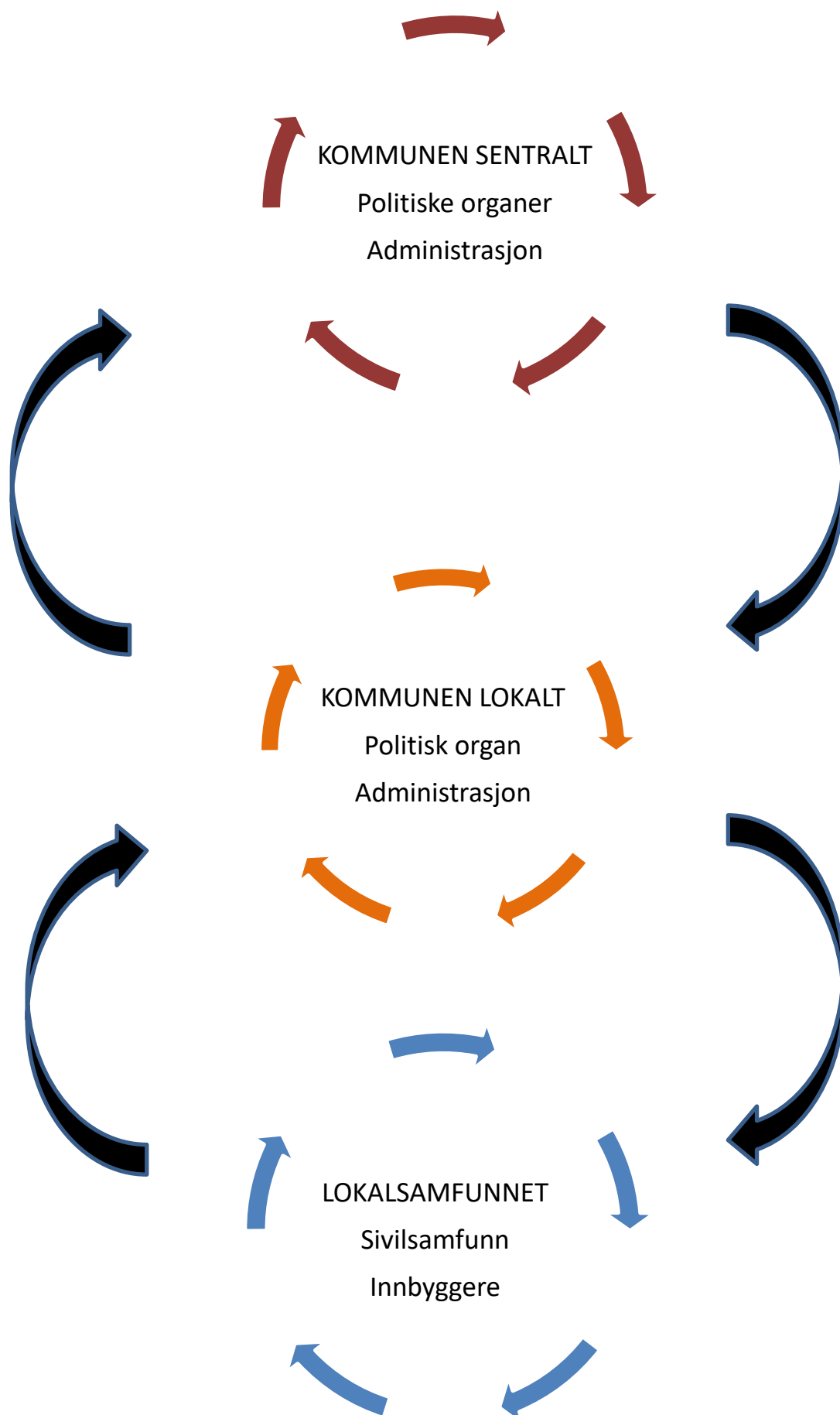
Å skape en bedre informasjonsflyt og kanal for innflytelse og dialog mellom lokalsamfunnet og kommunen går dermed ut over investeringene i seg selv. De er viktige for demokratiet.

De politiske verkstedene konsentrerte seg særlig om den sosiale robustheten; relasjonen mellom lokalsamfunnet og de lokale og sentrale politiske organene. På den ene siden hvordan det lokale politiske organet (kommunedelsutvalg) potensielt kan spille en rolle som brobyggere mellom lokalsamfunn og de sentrale politiske organene i kommunen. På den annen side at en mer aktiv samskappingspraksis og samskappingskultur vil kreve reformer i styringssystemet. Alle aktører, lokalsamfunnet, kommunedelsutvalgene og hovedutvalgspolitikere opererer i et system med sine faste rutiner og normer der samskaping legger seg oppå som noe ekstra. Om en skal ta ut potensialet som ligger i samskaping i form av økt eierskap til prosessene, økt tilgang på ressurser som kunnskap og tid, samt effektivisering av beslutningsprosessen, vil det kreve reformer i styringssystemet. Blant annet er det et spørsmål om det eksisterende systemet med reaktiv høring bør endres dersom lokalbefolkningen dras inn mer proaktivt på et tidligere stadium. Videre om det bør utvikles retningslinjer for hvilke typer saker (størrelse, tema, osv) samskaping skal gjennomføres, og hvilke rammer samskapingen skal foregå innenfor. Slike spørsmål er viktige for å unngå at ikke styringssystemet overbelastes, men snarere klarer å ta ut merverdien som potensielt ligger i samskaping.

Innovasjonene i Stavanger gav økt innsikt i det vi har kalt den vertikale samskapingen mellom lokalsamfunnet og kommunen. Resultatene kompletterer dermed innsiktene fra Kristiansand, hvor fokus var mer på den horisontale samskapingen innad i lokalsamfunnet og innad i kommunen. Ser vi resultatene fra Kristiansand og Stavanger i sammenheng, danner de en fornyet forståelse av samskapingens infrastruktur.

Den vertikale dimensjonen handler om å knytte sammen og aktivere de ulike enhetene – lokalsamfunnet/bydelen, den politisk-administrative enheten lokalt i bydelen og det sentrale politisk-administrative enheten på bynivå. Styrking av denne vertikale aksene handler om å legge til rette for et utvidet og sterkere integrert beslutningssystem. Potensialet for mer rettferdige løsninger økes, samtidig som eierskapet blir større hos flere aktører, samt at treffsikkerheten til tiltakene kan bli bedre. Utfordringen er å sikre at dette også medfører en jevn fordeling av oppgaver, ved at bynivået, kommunestyret og hovedutvalgene avlastes. *Den horisontale dimensjonen* handler om å skape bedre integrasjon og aktivisering av flere aktører på hvert nivå. Målet er at dette vil styrke det sosiale limet og trivselen i lokalsamfunnet, men også at informasjonsflyten og ressurseffektiviteten øker innen hvert politisk-administrative organ. Figur 12 illustrerer denne reviderte forståelsen av infrastrukturen for samskaping.

Figur 12: Vertikal og horisontal infrastruktur for samskaping

En viktig erfaring fra Kristiansand og Stavanger er hvordan den horisontale integrasjonen internt på hvert av nivåene i form av arenaer for dialog og kunnskaps- og ressursdeling, er en viktig forutsetning for den vertikale samskapingen mellom nivåene. Lokalsamfunnet trenger sosiale og fysiske arenaer hvor befolkningen kan møtes for å diskutere og formulere felles innspill til utviklingen av sitt nærmiljø. Politikere og administrasjon på bydelsnivå (dersom dette nivået finnes i kommunen) må sammen etablere arbeidsmetoder som åpner for å innta en brobyggerrolle. Politikere og administrasjon sentralt trenger å etablere strukturer og samarbeidsrutiner internt som gjør det mulig å ta imot, vurdere og vedta innspill som kommer fra de andre nivåene. Og som evner å bruke ressurser effektivt, etablerer en felles retning og gi prioriteringer til plan- og stedsutvikling.

Disse interne prosessene er viktige i seg selv. Litteraturstudien peker på at integrasjon og lim mellom mennesker skaper robusthet, noe som trolig kan overføres til de politisk-administrative organene. Men horisontal integrering på hvert nivå gir også innhold og retning til ideer, forslag og vedtak som formidles opp og ned mellom nivåene. For å få denne vertikale integrasjonen til å fungere trengs det en tydeligere infrastruktur som skaper betingelser for samskaping gjennom å utvikle roller, fordele ansvar og angi når de ulike nivåene skal engasjeres. Her trer vi inn i et landskap som er ukjent for alle.

Medvirkning og samarbeid har stått på agendaen i mange år. Flere kommuner har utviklet mer involverende metoder og prosesser. Men systematikken i denne involveringen mangler. Innsatsen legger seg utenpå de etablerte styringsrutinene og en står i fare for å overstrekke systemet. Administrativt ansatte er opptatt av å ikke skape «medvirkningstrøtthet» hos befolkningen, politikere er redd for at involveringen bare vil legge enda en oppgave til et allerede belastet system.

Om Stavanger virkelig skal bli en «samskapende kommune» krever det derfor reformer. Hvilken rolle skal kommunedelsutvalgene spille? Kan de avlaste hovedutvalgene for noen av oppgavene? Bør det utvikles en arbeidsdeling? Hvilken form skal samskapingen ta? I hvilke saker er samskaping relevant?

Disse spørsmålene tematiserer ulike sider ved samskapingsprosessen som er nødvendige å avklare om en skal bevege seg nærmere en samskapende praksis, men også om en skal utvikle sosialt bærekraftige lokalsamfunn. Potensielt kan samskaping styrke den sosiale robustheten ved at flere får eierskap til aktuelle problemstillinger, engasjement og tilhørighet til nærmiljøet og utviklingen av det, samt kjennskap og vennskap med naboer. Innholdet i disse prosessene knytter an mot den andre dimensjonen ved sosial bærekraft, nemlig sosial rettferdighet. Vurderinger av hvem som skal involveres, hvilke investeringer som skal gjøres i et område, hvordan skoler og barnehager skal utvikles og om kommunen skal ha representanter til stede i lokalsamfunnet handler om prioriteringer. Slike prioriteringer henger sammen med verdier og politikk, men det handler også om kunnskap – både om sosio-økonomisk status i kommunen og lokalsamfunn, men også om tilgjengelig tjenestetilbud i ulike deler av kommunen og fordeling av slike goder og byrder.

Tabell fem oppsummerer disse innsiktene fra utforskningen av lokal sosial bærekraft i Kristiansand og Stavanger. Den løfter fram hvordan lokalsamfunnets sosiale bærekraft avhenger av konkrete prioriteringer og prosessuelle tiltak. Tabellen viser aktuelle virkemidler og verktøy som kan bidra til å styrke vektleggingen av sosial bærekraft i lokalsamfunnsutviklingen. Disse prioriteringssmessige og prosessuelle betingelsene sees i lys av de identifiserte hoveddimensjonene ved sosial bærekraft; Sosial rettferdighet og lokalsamfunnets robusthet.

Tabell 5: Lokal sosial bærekraft, dimensjoner og betingelser

Dimensjoner/Betingelser	Prioriteringer	Prosessuelle tiltak
Sosial rettferdighet	Kartlegging av eksisterende goder/tilbud Definere standarder Sette minstekrav	Vertikal integrering mellom politiske organer og arenaer på ulike nivåer
Sosial robusthet	Offentlig investering i kollektive løsninger; informasjonsflyt, aktiviteter, møteplasser	Horisontal integrering innen kommunen, bydelen, lokalsamfunnet

Gjennomføring av innovasjonene i Stavanger

Her flytter vi fokus fra nye forståelser av sosial bærekraft i kjølvannet av innovasjonene, til hvordan hver av dem fungerer som virkemidler for å engasjere lokalsamfunnet tettere i stedsutviklingen og løfte sosial bærekraft opp på den politiske agendaen. Hvordan fungerte de som instrumenter for økt forståelse av sosial bærekraft?

Erfaringer med stedskompasset

Uttestingen av stedskompasset har gitt flere lærdommer:

- Stedskompasset trenger å tilpasses den lokale virkeligheten. Spørreskjemaet som ble brukt i Kvernevik var litt annerledes enn det som ble brukt i Tinnheia, Kristiansand. Hovedforskjellene var følgende: (1) Vi omformulerte noen av stedskompassets spørsmål for å gjøre dem lettere å forstå. (2) Til temaet «Trafikk og parkering» brukte vi et spørsmål om miljøvennlig mobilitet, tilsvarende et av spørsmålene til dette temaet som finnes i Stedskompassets guide. Dette ble gjort fordi det forrige spørsmålet som ble brukt var litt vanskelig å forstå, og vi bestemte oss for å fokusere på bærekraftig mobilitet i stedet. (3) Noen tillegsspørsmål som var relevante for Tinnheia (f.eks. om ny bolig) var ikke så relevante for Kvernevik og ble fjernet. (4) Vi har lagt til spørsmål om «Kvaliteten på veier, fortau, sykkelveier og fotgjengeroverganger», «Hvor mange år regner du med å bli boende i Kvernevik?», «Alt i alt, hvor fornøyd er du med Kvernevik?», og noen flere sosiodemografiske spørsmål: «husholdningsinntekt», «arbeidsstatus» og «fødeland».
- I Stedskompassets spørreskjemaundersøkelse kan det være problematisk å bruke kun ett generelt spørsmål per tema. I Kvernevik brukte vi blant annet kun ett spørsmål om tjenester og fasiliteter. Dermed skiller det ikke mellom eksisterende tjenester / fasiliteter (f.eks. idretts- og fritidstilbud) og tjenester / fasiliteter som mangler helt (f.eks. helsetjenester og flere typer butikker). Samme erfaring gjelder spørsmålet om sosiale møteplasser. Også her ble det belyst gjennom ett spørsmål. Noe som gjør at skjemaet ikke skiller mellom spesifikke møteplasser som kafeer og restauranter (som mangler helt) og eksisterende møteplasser som bydelshuset, grøntområder, skoler og fotballbaner. Når virkeligheten er kompleks, slik som i disse tilfellene, blir det vanskelig for respondenten å vite hva de skal vektlegge, og for kommunen/forskerne å tolke. Fokusgruppene og de åpne spørsmålene korrigerer for disse manglene. Men dersom en kun skal bygge på en

spørreundersøkelse anbefales det å utvikle mer nyanserte spørsmål som måler både det eksisterende og det ønskelige.

- Temaet «Arbeidsplasser og lokaløkonomi» i stedskompasset måler i hvilken grad lokalmiljøet gir tilgang til arbeid og økonomisk underhold. Både i Kristiansand og Stavanger er erfaringen at evalueringen av arbeidsplasser innenfor boligområder er lite relevant, noe diskusjonene i fokusgruppene synliggjorde. På mindre boligbaserte steder kan en ikke forvente bred tilgang til arbeid. Når Stedskompasset benyttes i slike områder anbefaler vi å vurdere tilgangen fra området til arbeidsplasser i hele byregionen.
- Rekrutteringen av deltakere, både til spørreundersøkelsen og fokusgruppene ble viet stor oppmerksomhet i Stavanger, basert på erfaringen fra Kristiansand om at dette var en akilleshæl. Særlig når det gjaldt å rekruttere ungdommer. For det første ble rekrutteringen til Stedskompassets spørreundersøkelse gjort på en annen måte i Stavanger enn i Kristiansand. SMS ble sendt direkte til beboerne i Kvernevik (se beskrivelse s. 7). Rekrutteringsmetoden er en innovasjon, og ga svært positive resultater. Ikke bare i form av høy svarprosent, men også ved at befolkningen opplevde det som positivt. Denne erfaringen løfter fram et uutnyttet potensial i kommunikasjonen mellom kommunen og befolkningen. Hvorfor er en så tilbakeholden med å kommunisere direkte med egen befolkning? En av prosjektdeltakerne formulerte det slik: *Hvorfor skal folk høre mer fra Kid interiør enn kommunen?* Direkte kommunikasjon mellom kommune og innbygger foregår først og fremst når kommunale avgifter skal betales eller det skal foregå (støyende/belastende) arbeider i området. Mens det ser ut til å være en oppfatning at det å invitere befolkningen til å bidra er å forstyrre dem. Erfaringen fra Stavanger viser det stikk motsatte. Folk setter pris på å bli involvert.
- På bakgrunn av erfaringen fra Kristiansand, fikk rekrutteringen av ungdommer til å delta i stedskompasset særlig oppmerksomhet. Det viste seg svært nyttig at en av prosjektdeltakerne fra kommunen har sitt daglige virke ved frivillighetssentralen, og derfor kunne bruke sin kjennskap til lokalsamfunnet som en ressurs i rekrutteringen. Det ble etablert et samarbeid med ungdomsskolen i Kvernevik hvor et helt klassetrinn brukte en samfunnsfagstime til å fylle ut spørreundersøkelsen. Samtidig deltok elevrådet ved skolen som en av fokusgruppene som testet ut Stedskompasset. Disse grepene sikret en bredere deltakelse fra denne gruppa i Stavanger enn i Kristiansand.

Erfaringer med bylab

- *Temaer og representativitet:* Bylaben bygget videre på funn fra stedskompasset, og bidro til å utdype og nansere hovedtemaer som et representativt utvalg av befolkningen er opptatt av. Den gav en utvidet forståelse av lokalsamfunnets muligheter og begrensninger, samt ideer til mulige utviklingsgrep. Kombinasjonen av spørreundersøkelse (stedskompasset) og bylab er interessant, fordi det korrigerer for en potensiell svakhet ved bylab som metode, at den ikke er representativ for befolkningen. Ideelt sett bør derfor bylab være en av flere kilder til kunnskap.
- *Metode:* Bylaben i Kvernevik ble lagt opp som et framtidswerksted. Prosessen er delt opp i tre steg etter en backcastingslogikk. En begynner med å beskrive det ønskelige («Framtidens Kvernevik»), fortsetter med å beskrive nå-situasjonen og å speile denne i det ønskelige og dermed identifisere gap mellom de to («Samtidens Kvernevik»). Prosessen ender med å identifisere muligheter og aktuelle grep som kan bidra til å lukke gapene («Mulighetenes Kvernevik»).
- *Fasilitering av deltakerne:* Gruppene ble helt tilfeldig sammensatt og fasiliteringsansvaret i gruppene ble delegert til deltakerne selv i form av et lederverv og et sekretærverv. Lederen fikk ansvar for å drive diskusjonen framover, sørge for at de holdt seg i riktig «modus» og ikke ble fristet til å snakke om egne nåtidige kjepphester. En fasilitator fra SOSLOKAL deltok og bidro dersom diskusjonen likevel sporet av.
- *Tid:* Det ble satt av 3 timer til bylaben, og tiden ble godt utnyttet og var tilstrekkelig. Det var ikke lagt inn pauser, da hele prosessen var veldig dynamisk og effektiv.
- *Sammenlikning:* Sammenlignet med bylabene på Tinnheia i Kristiansand lot det til at deltakerne i Kvernevik fikk et sterkere eierskap til problemstillingene. Det kan ha hatt noe med metoden å gjøre. Fordi de selv fasiliterte diskusjonen måtte de selv ta ansvar for resultatet. Deltakerne tok denne utfordringen på strak arm. På den måten ble agendaen deres egen, ikke arrangørens. Samtidig fungerte backcastingslogikken på den måten at det trakk deltakerne ut av samtiden. Denne delen av bylaben var helt klart den vanskeligste, likevel klarte deltakerne i større grad å tenke ut over det vante enn vi klarte å få til med kafédialogene på Tinnheia. Metoden som ble brukt i Kvernevik, både ansvarliggjøringen av deltakerne og de tre stegene, fungerte godt. Imidlertid opplevdes sekretær oppgaven som vanskelig. Den bør ivaretas av arrangøren slik at deltakerne kan konsentrere seg om diskusjonen.

- Tillitsforholdet mellom den kommunale representanten i Kvernevik og befolkningen var avgjørende for rekruttering og deltakelse i bylaben (Byberg og Eide 2022).

Erfaringer med politisk verksted

- *To verksteder:* Til forskjell fra Kristiansand valgte vi å gjennomføre to politiske verksteder, ett med kommunedelsutvalget for Madla og Kvernevik, og ett med utvalgene for miljø og utbygging og by- og stedsutvikling. Verkstedet med kommunedelsutvalget gav mulighet til å teste ut konkret i hvilken grad og på hvilken måte utvalget kan fungere som et bindeledd mellom lokalsamfunnet og sentrale politiske organer. Dermed ble dette verkstedet mer en testing og utforskning av en ny politisk rolle, en slags uttesting av hvordan sosial bærekraft kan styrkes i praksis. Gjennom aktivisering av kommunedelsutvalgene i den politiske prosessen kan infrastrukturen for samskaping mellom lokalsamfunnet og kommunen styrkes. En slik praktisk utforskning viste seg å være spennende og gav et godt grunnlag for, og interessante ideer til, det andre politiske verkstedet med sentrale politikere.
- *Metode:* På bakgrunn av erfaringene fra Kristiansand la vi vekt på å gi deltakerne en grundigere introduksjon til SOSLOKAL-prosjektet, sosial bærekraft og tid til lesing av saksframlegget på verkstedet. Selve saksframlegget viste til aktuelle planer og vedtak, mens kontekstualisering i form av sammenlikning med andre kommunedeler fikk vi ikke til. Til tross for disse justeringene opplever vi ikke at vi har klart å finne fram til en egen, god metode for gjennomføringen av politisk verksted. Vår opplevelse er at vi ikke helt har knukket koden for hvordan vi best skal legge opp eksperimentet. Vi forsøker å skape en så realistisk setting som mulig, men tenker at vi har noe å gå på når det gjelder særlig saksframlegget og hvilken funksjon det skal ha i verkstedet. På bakgrunn av de gode erfaringene med Framtidswerksted på bylaben, testet vi ut den metodikken i det andre politiske verkstedet. Men i og med at det var så få deltakere der gav det ikke nok innsikt i om det er en metode vi bør ta med videre. Film som formidlingsmetode ble droppet i Stavanger på bakgrunn av blandede erfaringer fra Kristiansand.
- *Rekruttering av deltakere:* Vi opplevde at det var vanskelig å rekruttere deltakere til politisk verksted del 2 som rettet seg mot politikere i to hovedutvalg. Møtet kom tett på sommerferien, noe som kan forklare det dårlige oppmøtet. Men det kan også ha hatt betydning at verkstedet ikke var del av en allerede booket møtedag for politikerne. De måtte delta ut over det som var lagt inn i kalenderen.

Erfaringer med å kommunisere aktivitetene i SOSLOKAL Prosjektgruppa i Stavanger kommune sin erfaring er at Kommunikasjon er et viktig verktøy for å legge til rette for en sømløs innovasjonsprosess i et lokalsamfunn. God kommunikasjon i forkant, under og etter innovasjonen skaper økt forventning, tillitt og engasjement. Basert på erfaringene om utfordringen ved rekruttering til prosjektet fra Kristiansand samt en administrativ uro for medvirkningstrøtthet i befolkningen, ønsket Stavanger kommune å prøve å møte disse utfordringene med en tydelig kommunikasjonsplan.

Prosjektet og innovasjonsstegene ble markedsført i forkant av igangsetting i bydelsavisa til lokalsamfunnet, presentert i et politisk kommunedelsutvalg møte og en egen nettside i tilknytning til Stavanger kommune sine sider ble opprettet.

Underveis i prosjektet ble resultatene fra første innovasjon delt med innbyggerne som bakteppe for neste innovasjon, slik at innbyggerne skulle oppleve at det var en sammenheng, at innspillene ble tatt på alvor og bygger videre på hverandre. Nettsiden ble oppdatert og informasjon ble i tillegg delt på kommunens LinkedIn

I etterkant er resultatene stilt ut på bydelshuset og det er skrevet en ny artikkel i bydelsbladet, der det igjen blir presisert hva resultatene skal bidra med videre, og takke innbyggerne for deltagelse og engasjement.

Kommunikasjonsarbeidet har søkt å bygge oppslutning og interesse for prosjektet internt i kommunen og å engasjere og involvere befolkningen i Kvernevik. Målet er at løpende kommunikasjon av aktiviteter og resultater vil bidra til styrke tilliten mellom kommunen og innbyggerne.

Figur 13: Oppslag på Stavanger kommunes nettside, stavanger.kommune.no/soslokal

Hvordan er hverdagen i Kvernevik?

Kvernevik skal få et ekstra løft i årene som kommer. Derfor vil vi i kommunen finne ut hva som er fint med å bo i Kvernevik, og hva som kan bli bedre.

- ↓ [Hva har skjedd i 2022?](#)
- ↓ [Hva er sosial bærekraft?](#)
- ↓ [Informasjon om spørreundersøkelsen](#)

Anbefalinger til videre arbeid i Stavanger

Stavanger kommune har som mål å være en samskapende kommune. Erfaringen fra SOSLOKAL er at det på den ene siden finnes gode metoder for å bringe inn innbyggeres kunnskap og utløse deres engasjement i stedsutviklingen. Særlig gir kombinasjonen av kvantitative og kvalitative data en god forståelse av positive og negative faktorer i lokalsamfunnet. Videre gir direkte dialog med befolkningen, enten digitalt eller fysisk en positiv opplevelse av å bli sett og hørt. Vi sporer lite medvirkningstrøtthet hos befolkningen.

På den andre siden er det tydelig at om slike metoder og prosesser skal få virkning, trengs det et administrativt mottaksapparat som har rom for å bearbeide og veie innspillene. Samskaping eksternt avhenger av samskaping internt. En mer systematisk tilnærming til samskaping, en infrastruktur, kan ideelt sett avklare roller, utnytte ressurser mer effektivt og bidra til mer sømløse prosesser og flyt av informasjon.

Behovet for en intern infrastruktur for samskaping på kommunenivå, i form av horisontale strukturer i administrasjonen som evner å ta imot innspill utenfra og sørger for at informasjon og ressurser flyter mer sømløst mellom de administrative enhetene enn de gjør i dag, har i liten grad blitt tematisert i Stavanger. Om det er fordi behovet er mindre, eller om det er fordi SOSLOKAL i mindre grad har spent over ulike enheter i kommunen i Stavanger vites ikke. Sentrale spørsmål fra Kristiansand knyttet til en slik intern infrastruktur kan være relevante også for Stavanger, og gjentas derfor her.

Når det gjelder betingelser for en lokal intern infrastruktur, så løftes de fram av stedskompasset og bylaben. Verktøyene gir ny kunnskap om sentrale faktorer for å styrke den sosiale robustheten og hvilke tjenester som oppleves som spesielt prekære å ha tilgang til. Som følge av områdeløft, nytt bydelshus, svømmehall og et klart ønske om å finne en løsning for sentrum er det et momentum nå for ytterligere styrking av Kvernevik. En del fysiske arenaer er på plass, nå trenger de aktivitet og innhold gjennom et tettere samarbeid mellom innbyggere, organisasjoner og kommunens politikere og administrative enheter.

Innovasjonene gjennomført i Stavanger – stedskompasset, bylaben, politiske verksteder – løfter også fram den vertikale infrastrukturen fra lokalsamfunnet via kommunedelsutvalgene til kommunestyret. Mens stedskompasset og bylaben tegner et bilde av at befolkningen ønsker tettere kontakt med kommunen, løfter diskusjonene i de politiske verkstedene fram hensyn og betingelser som er viktige for at en slik vertikal infrastruktur skal fungere (jf. figur 8).

Et interessant poeng i kjølvannet av erfaringene fra Stavanger er hvordan representanter for kommunen skal

forholde seg til lokale initiativ. I hvilken grad skal kommunen involvere seg i initiativ som har til hensikt å styrke integrasjonen lokalt? Illustrert ved forslaget om å skape et «Kvernevik-utvalg» hvor lokale organisasjoner og aktører ønsker å koordinere søknad om aktivitetsmidler, lokale arrangementer og bruk av arealer.

Initiativet står i utgangspunktet på egne bein, men kan få behov for hjelp og støtte fra kommunen. Dermed må kommunen forholde seg til initiativet. Det reiser interessante prinsipielle spørsmål som går ut over dette konkrete eksemplet og gir perspektiver på samskapingens vesen. Mens kommunen er vant til å tenke i gjensidig avhengige, hierarkiske beslutningskjeder, lener samskaping seg på en idé om likeverdighet og autonomi. Et Kvernevik-utvalg representerer etter en samskappingslogikk en partner som tilfører ressurser, mens det i en tradisjonell forståelse representerer en aktør som skal trekkes inn i en beslutningskjede og potensielt kan tappe ressurser fra det samme systemet. Eksemplet viser at utviklingen av en samskapende kommune ikke bare krever nye arenaer og prosesser, de krever også at selve styringstankegangen og rolleforståelsen løftes fram, diskuteres og videreutvikles.

Innovasjonene reiser følgende spørsmål som kan utforskes videre:

- *Utvikling av en samskapende kommune:* Krever det reformer av den politiske beslutningsprosessen om lokalsamfunn og kommunedelsutvalg skal ta en mer aktiv rolle? (for mer detaljerte spørsmål, se under de politiske verkstedene) Hvilke etablerte normer og verdier støtter opp om eller utfordrer utviklingen av en samskapende kommune?
- *Utvikling av en horisontal infrastruktur internt i kommunen:* Hvordan skal de ulike delene av kommunens administrasjon arbeide sammen? Kan egne ressurser brukes mer effektivt og koordineres? Kan for eksempel de som arbeider med lokaldemokrati brukes som en ressurs i planleggingsprosesser?
- *Utvikling av en horisontal infrastruktur internt i lokalsamfunnet:* Hvordan skape arenaer som aktiverer flere av innbyggerne? Hvordan utvikle flerfunksjonelle rom og steder som skaper flere uformelle møter og potensial for aktivitet og sterkere bånd mellom innbyggerne?
- *Utvikling av en vertikal infrastruktur mellom lokalsamfunnet og kommunen:* Hvordan kan kommunedelsutvalgene utvikles til en aktiv brobygger mellom lokalsamfunn og kommunen? Hvilke arenaer og prosesser trenger å utvikles, og hvilken konkret rolle kan kommunedelsutvalgene ta i lokalsamfunnet? Hvordan skape meningsfulle møteplasser for politisk diskusjon mellom politikere og befolkning lokalt?

Lærdommer fra Stavanger og Kristiansand – behov for justeringer i Fredrikstad?

Alle innovasjonene som testes ut i SOSLOKAL har svakheter. Styrken til SOSLOKAL ligger i kombinasjonen av verktøy som testes ut. Alt avhenger ikke av ett bestemt verktøy. Når de kombineres opplever vi at hvert verktøy gir et nytt lag av forståelse og innsikt. En erfaring fra Kristiansand og Stavanger er derfor at det å benytte flere informasjonskilder og samskapingsarenaer er verdifullt. Når det gjelder den eksakte utformingen, er det imidlertid rom for både forbedring og nye tilnærminger.

Følgende anbefalinger bør vurderes når SOSLOKAL skal gjennomføres i Fredrikstad:

Stedskompasset:

- Kan sms-tjeneste benyttes som rekrutteringskanal for spørreundersøkelsen også i Fredrikstad? Det løste rekrutteringsproblemet vi opplevde i Kristiansand
- Bygg rekrutteringen av deltakere til den kvalitative delen av stedskompasset på lokal kunnskap
- Aktiviser skolen for å få tilgang til ungdommers vurderinger
- Skal modellen med både en survey og fokusgrupper gjentas? Eller skal man teste ut “vandrende” gjennomføring av stedskompasset ved at representanter går i lokalsamfunnet når de fyller det ut?

Referanser

Ala-Mantila, S., Heinonen, J., Junnila, S., & Saarsalmi, P. 2018. 'Spatial nature of urban well-being', *Regional Studies*, 52(7), 959–973.

Byberg, C. T. & Eide, C. 2022. Bylaboratorium I Kvernevik – hvordan påvirker mobinileringsprosessen deltakernes engasjement og eierskap? Masteroppgave. Universitetet i Stavanger, institutt for medie- og samfunnsfag.

Campbell, S.D. 2016. 'The Planner's Triangle Revisited: Sustainability and the Evolution of a Planning Ideal That Can't Stand Still', *Journal of the American Planning Association*, 82:4, 388-397.

Colantonio, A. 2009. 'Social sustainability: A review and critique of traditional versus emerging themes and assessment methods'. I M. Horner, A. Price, J. Bebbington, & R. Emmanuel (Red.), SUE-Mot Conference 2009: Second International Conference on Whole Life Urban Sustainability and its Assessment: conference proceedings. Loughborough: Loughborough University.

Dassen, T., Kunseler, E. & van Kessenich, L. 2017. 'The Sustainable City: An Analytical–Deliberative Approach to Assess Policy in the Context of Sustainable Urban Development', *Sustainable Development, Sust. Dev.* 21, 193–205, DOI: 10.1002/sd.1550.

Dempsey, N., Bramley, G, Power, S. & Brown, C. 2011. 'The Social Dimension of Sustainable Development: Defining Urban Social Sustainability', *Sustainable Development, Sust. Dev.* 19, 289–300

Bylabene:

- Benytt bylab til å utdype hovedfunn i stedskompasset
- Benytt også her lokale aktører som rekrutteringsagenter,
- Gjenta framtidsverksted, eller teste ut en annen samskapingsmetode?

Politisk verksted:

- Bruk tid på rekruttering og legg helst verkstedet inn i et allerede booka møte
- Skal et ordinært saksframlegg lages, eller skal en annen form testes ut?
- Skal nye styringsmodeller utforskes også i Fredrikstad (sosial bærekraft i praksis)?

Kommunikasjon:

- Hvordan kommunisere og presentere funnene til innbyggerne underveis og etter case-perioden, og i hvilke kanaler?

Hofstad, H. and Bergsli, H. (2017): Folkehelse og sosial bærekraft, en sammenlikning og diskusjon av begrepsinnhold, målsettinger og praktiske tilnærminger', NIBR-rapport 2017:15, Oslo: Norwegian institute for urban and regional research NIBR, OsloMet.

Hofstad, H. (2021). Sosialt bærekraftige lokalsamfunn – en litteraturstudie, NIBR-rapport 2021:7, Oslo: By- og regionforskningsinstituttet NIBR, OsloMet.

Kohon, J. 2018. 'Social inclusion in the sustainable neighborhood? Idealism of urban social sustainability theory complicated by realities of community planning practice', *City, Culture and Society*, 15, 14–22, <https://doi.org/10.1016/j.ccs.2018.08.005>.

Kyttä, M., Broberg, A., Haybatollahi, M., & Schmidt-Thomé, K. (2016). 'Urban happiness: Context-sensitive study of the social sustainability of urban settings'. *Environment and Planning B: Planning and Design*, 43(1), 34–57.

Mouratidis, K. 2018a. 'Built environment and social well-being: How does urban form affect social life and personal relationships?' *Cities*, 74, 7-20.

Mouratidis, K. 2018b. 'Rethinking how built environments influence subjective well-being: a new conceptual framework', *Journal of Urbanism*, 11(1), 24-40.

Mouratidis, K. 2019. 'Compact city, urban sprawl, and subjective well-being', *Cities*, 92, 261-272, <https://doi.org/10.1016/j.cities.2019.04.013>.

Opp, S. M. 2017. 'The forgotten pillar: a definition for the measurement of social sustainability in American cities', *Local Environment*, 22(3), 286-305. doi:10.1080/13549839.2016.1195800

Stavanger kommune 2019. Den åttende levekårsundersøkelsen. [Levekår i Stavanger | Stavanger kommune](#)

Stavanger kommune 2020. Dette skal vi jobbe for de neste 15 årene. Kommuneplanens samfunnsdel 2020-2034. Vedtatt 14. September 2020. [kommuneplanens-samfunnsdel-2020-2034.pdf \(stavanger.kommune.no\)](#)

Statistisk sentralbyrå 2021. Kommunefakta Stavanger. [Kommunefakta Stavanger - SSB](#)

Trudeau, D. 2018. 'Integrating social equity in sustainable development practice: Institutional commitments and patient capital', *Sustainable Cities and Society* 41: 601-610.

Vallance, S., Perkins, H. C., & Dixon, J. E. 2011. 'What is social sustainability? A clarification of concepts', *Geoforum*, 42(3), 342-348. doi:10.1016/j.geoforum.2011.01.002

Zeiner, H. H. (2022): Sosial bærekraft – en litteraturstudie, NIBR-rapport 2022:105, Oslo: By- og regionforskningsinstituttet NIBR, OsloMet